

De Alde Feanen in een wisselend klimaat

The background of the slide is a painting of a coastal landscape. It features a body of water in the foreground, with green fields and some dark, rocky outcrops on the left and right. The sky is filled with large, billowing clouds in shades of blue, white, and yellow, suggesting a dramatic or changing weather. The painting style is expressive, with visible brushstrokes.

Earnewâld, 18 oktober 2025

Peter de Ruyter, landschapsarchitect

bron: Boskoops museum

'Kind van het Veen'

*‘Verandering is het
enige onveranderlijke in
het landschap’*

Alle Hosper, landschapsarchitect (1943 - 1997)

PETER DE RUYTER

VLOEIEND LANDSCHAP

Over de toekomst van
het Friese landschap

VLOEIEND LANDSCHAP

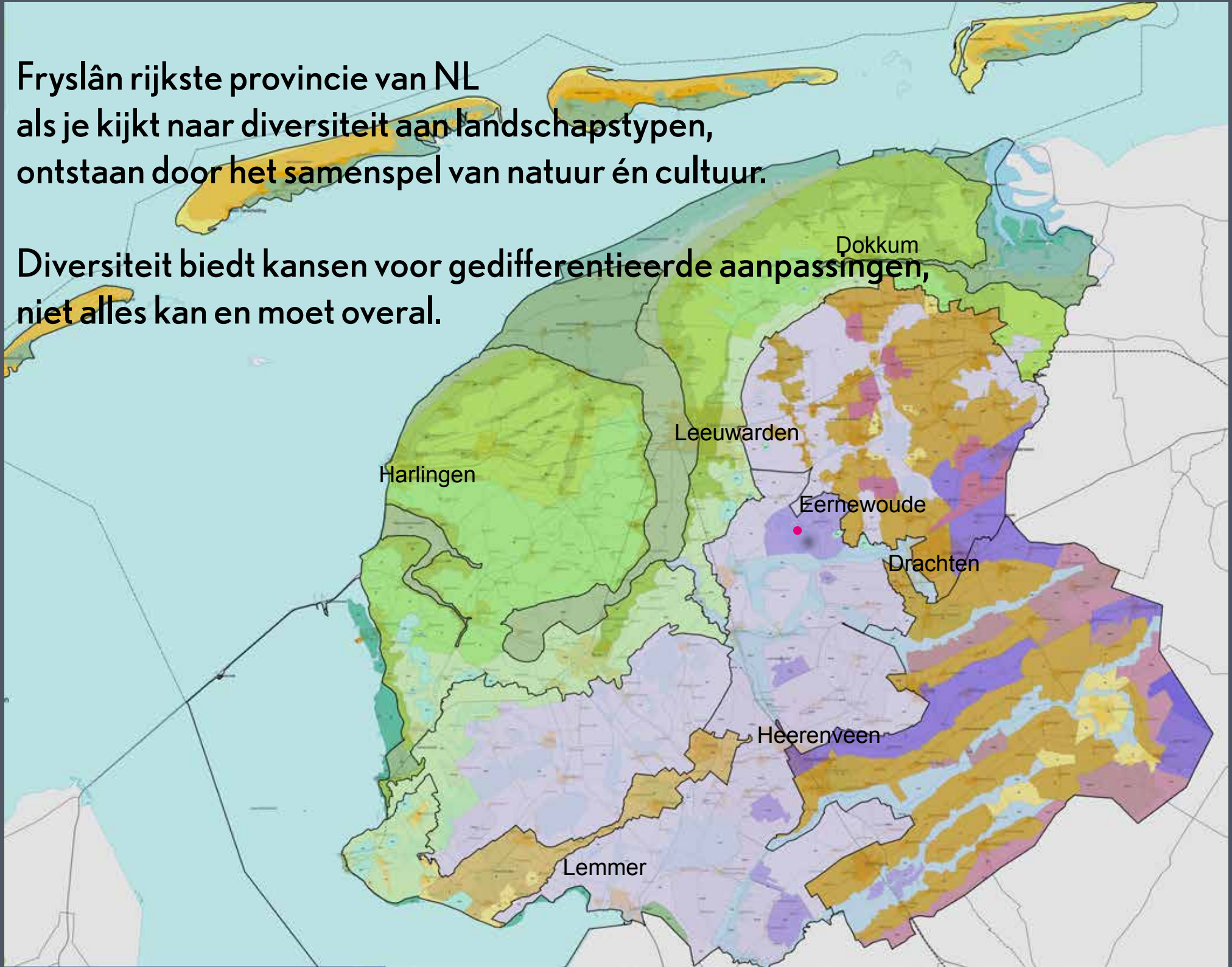
PETER DE RUYTER

NOORDBOEK

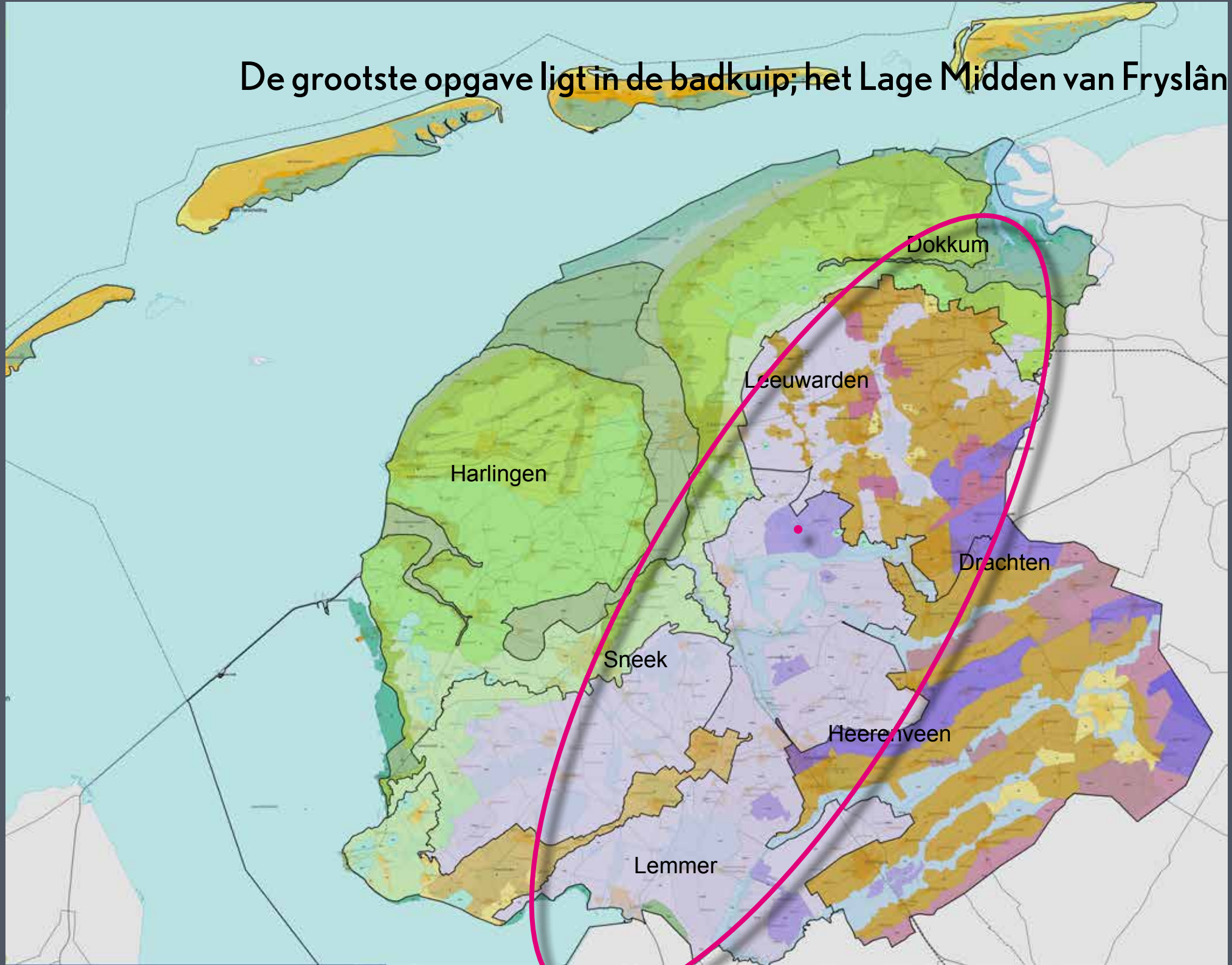
NB

**Fryslân rijkste provincie van NL
als je kijkt naar diversiteit aan landschapstypen,
ontstaan door het samenspel van natuur én cultuur.**

**Diversiteit biedt kansen voor gedifferentieerde aanpassingen,
niet alles kan en moet overal.**

De grootste opgave ligt in de badkuip; het Lage Midden van Fryslân

Veenlandschappen in de tijd

■ Oorspronkelijke veenbedekking NL (begin jaartelling), 70%

■ Resterend veen, 8%

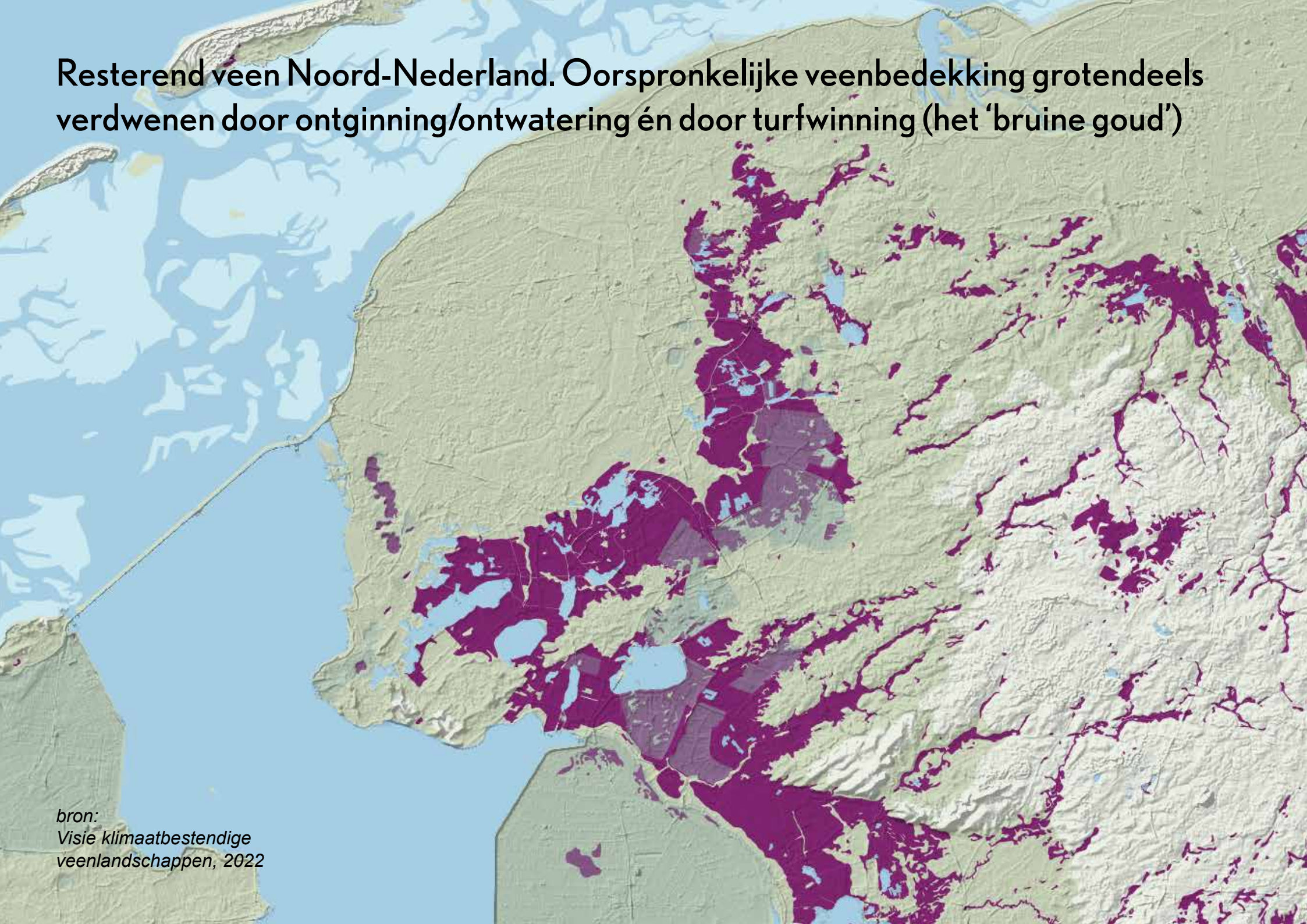

bron:
Visie klimaatbestendige
veenlandschappen, 2022

Veen is als een spons, je moet het nat houden!
Veenmos kan 5x zoveel CO₂ opnemen als bos en 20x zijn eigen
gewicht als waterreservoir.

Resterend veen Noord-Nederland. Oorspronkelijke veenbedekking grotendeels verdwenen door ontginning/ontwatering én door turfwinning (het 'bruine goud')

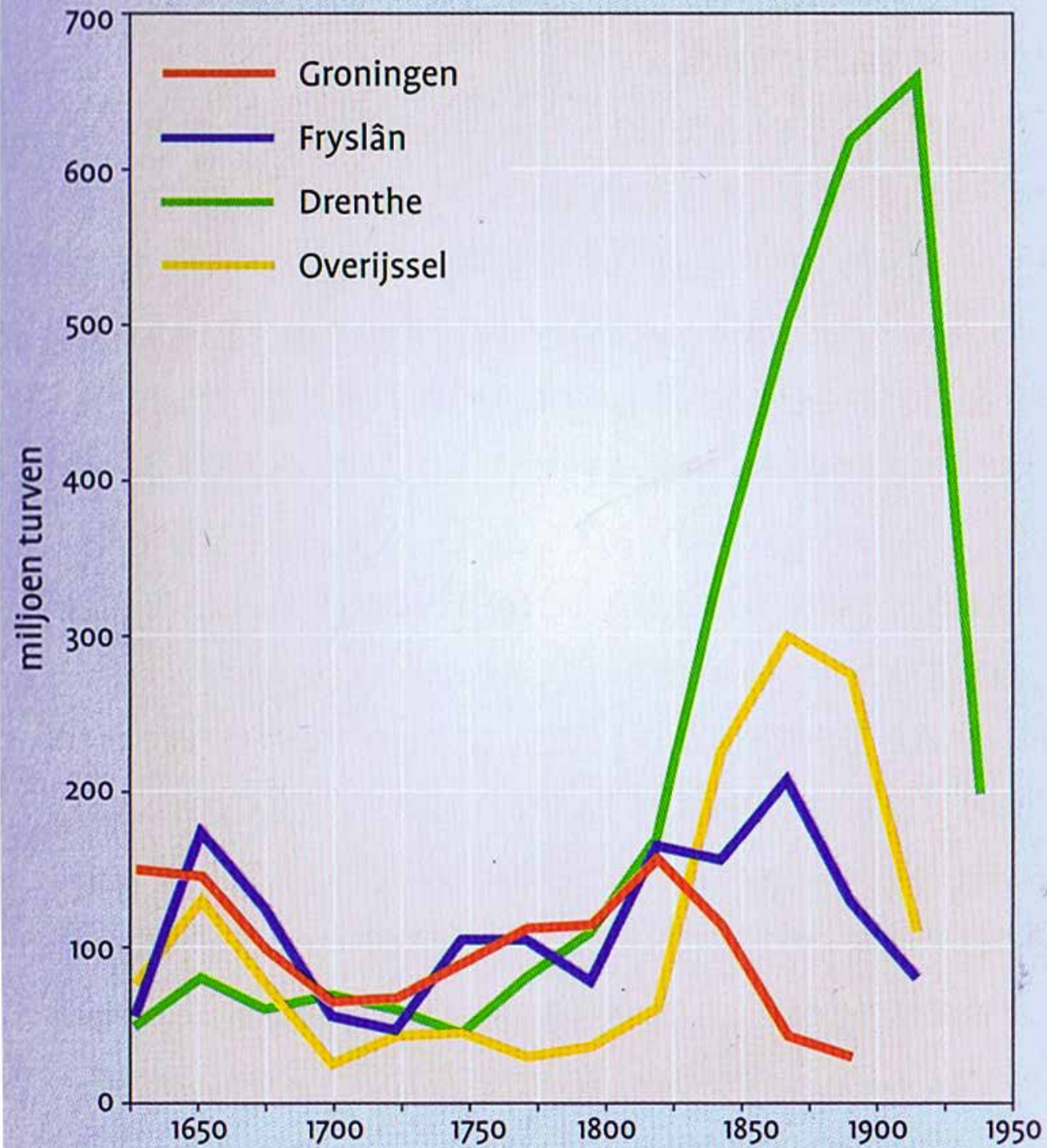
bron:
Visie klimaatbestendige
veenlandschappen, 2022

Turfwinning in den natte (Gieterse methode)

bron:
It Damshûs, Nijbeets

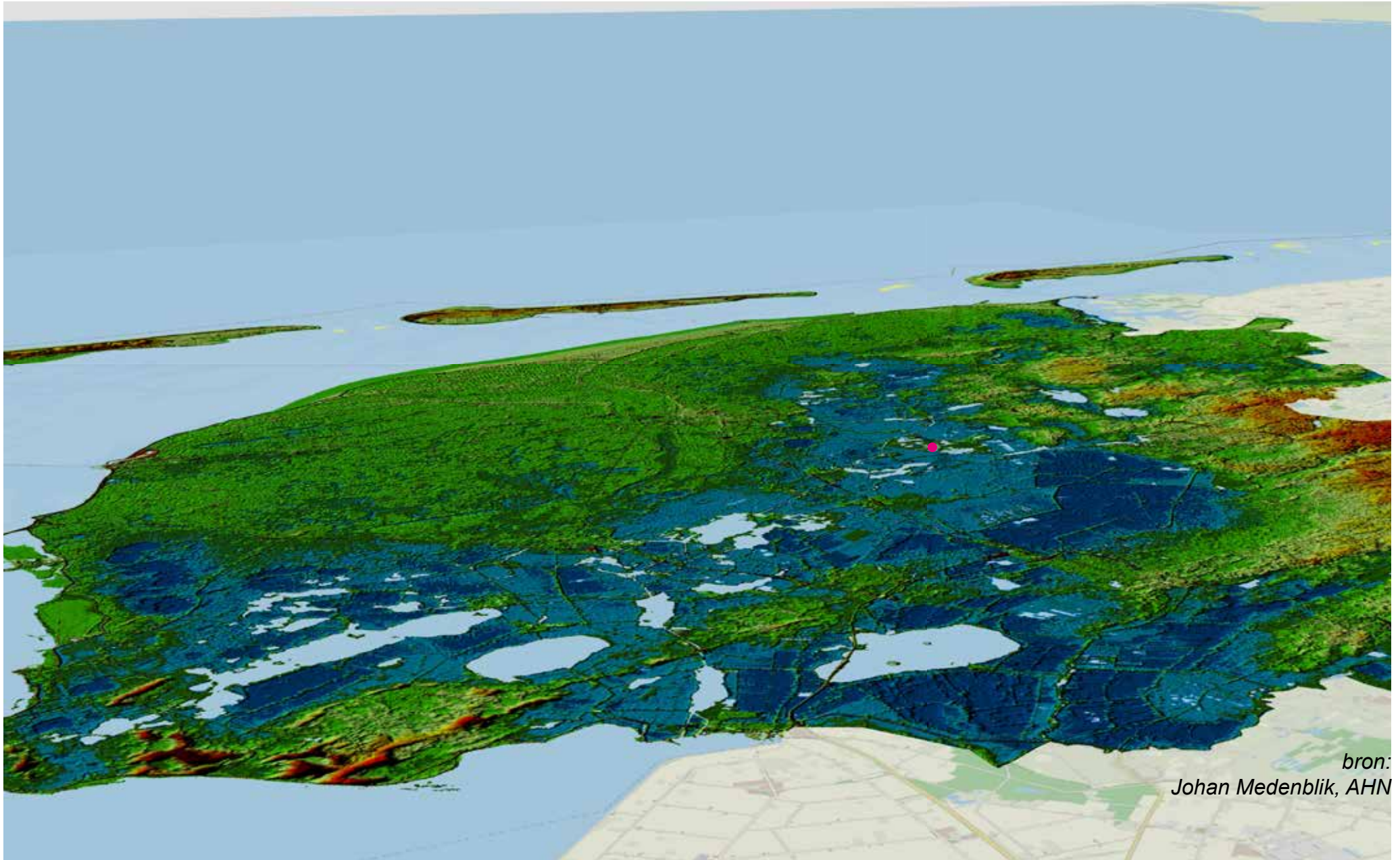

C. Turfproductie Noord-Nederland

bron:
De Bosatlas van
Nederland waterland, 2010

De diepe veenpolders in het Lage Midden, maar ook natuurgebieden als De Alde Feanen en De Deelen zijn de stille getuigen van een enorme operatie om brandstof te winnen. Heerenveen 'epicentrum'.

bron:
Johan Medenblik, AHN

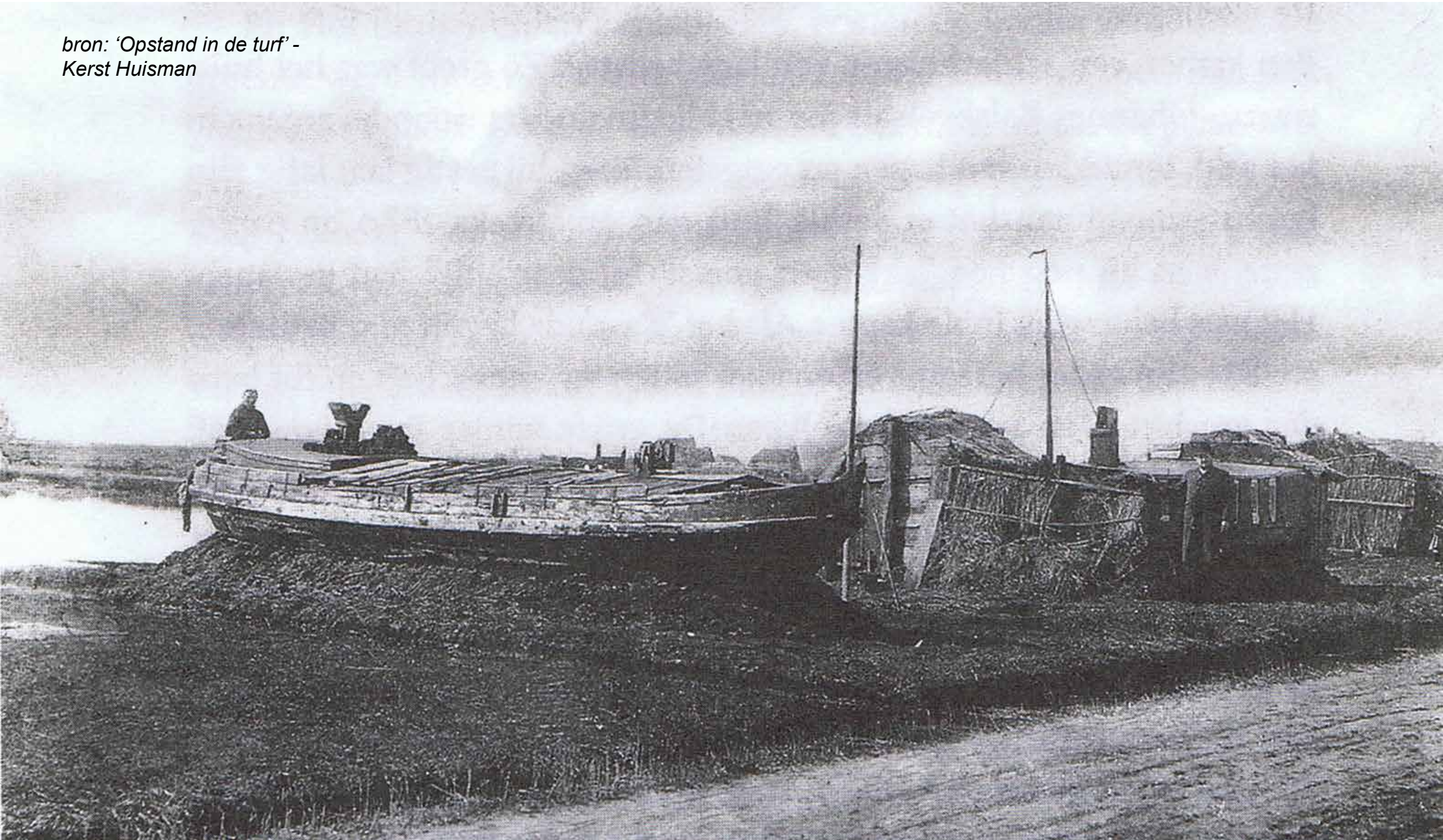
Nieuwe laag in landschap door aanleg van compagnonsvaarten voor vervoer turf.
De 'Heeren van het veen' graven De Schoterlandse Compagnonsvaart.

Jan Mankes - Compagnonsvaart, Museum Belvedere Heerenveen

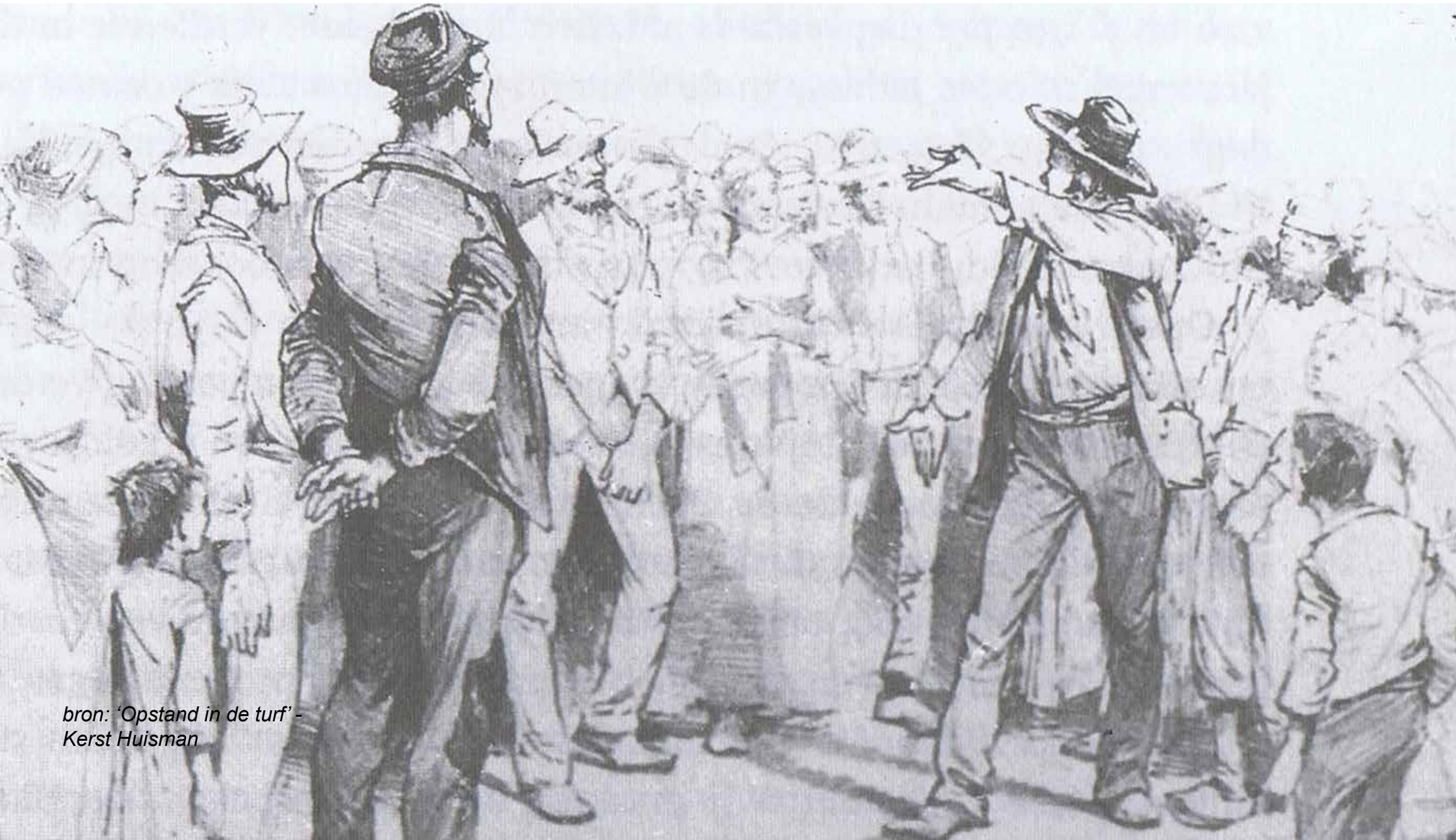

Periode van grote armoede, erbarmelijke woonomstandigheden en sociale onrechtvaardigheid (gedwongen winkelnering)

bron: 'Opstand in de turf' -
Kerst Huisman

Stakingsoproeren in het veen, Ferdinand Domela Nieuwenhuis (Ús ferlosser).

bron: 'Opstand in de turf' -
Kerst Huisman

Door het baggeren van veen voor de turfwinning konden grote plassen en waterrijke gebieden ontstaan (Alde Feanen)

Skriuwersark 'De Veenhoop' (It Fryske Gea)

Petgaten 'De Veenhoop' (It Fryske Gea)

foto: Hans Peter Föllmi

De uitgedroogde Friese veenpolders, kavels verbreed , sloten gedempt

In de strikte scheiding tussen landbouw en natuur komen veel grote maatschappelijke opgaven anno 2025 bij elkaar;

‘De sleutel voor een echt duurzaam natuurherstel ligt in het omliggende boerenland, de overgangszones’

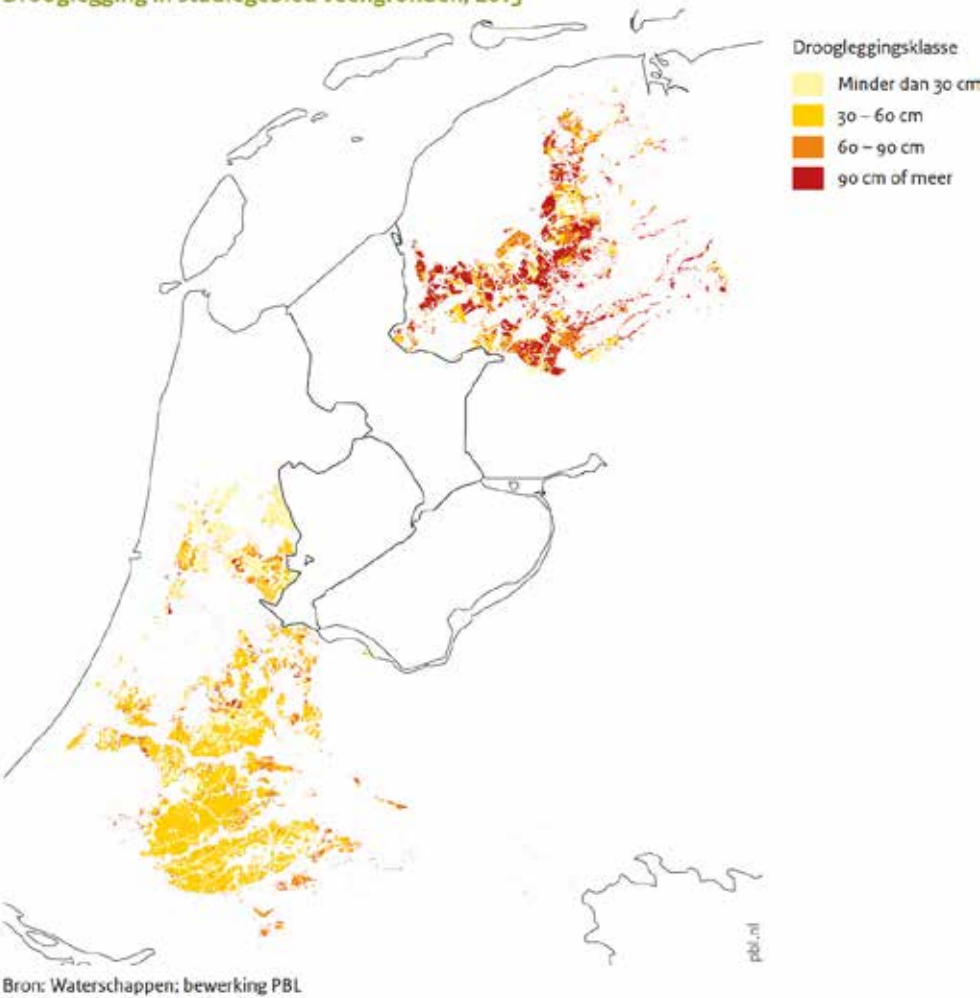

‘Zompig en zoemend’

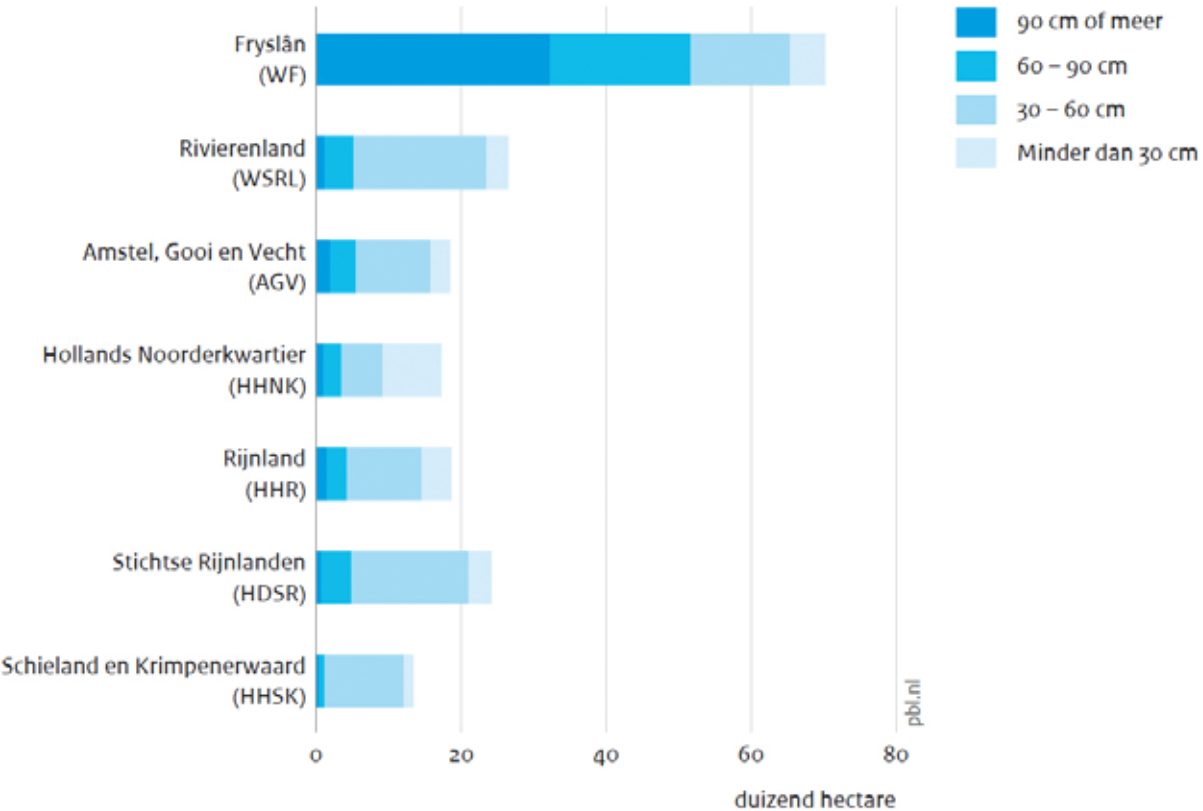

‘Schraal en doodstil’

Figuur 4.3
Drooglegging in studiegebied veengronden, 2015

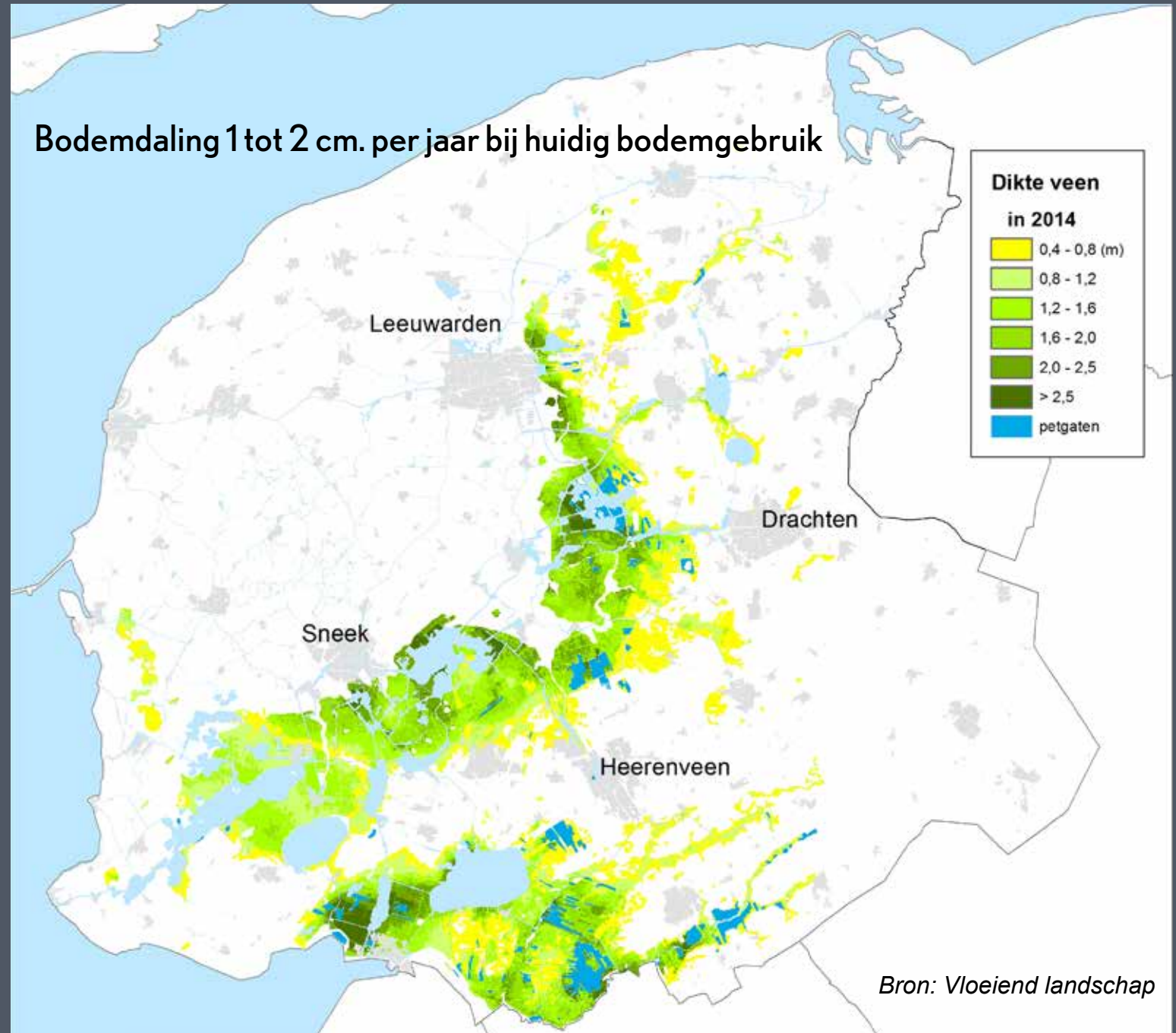

Figuur 4.5
Drooglegging per waterschap, 2015

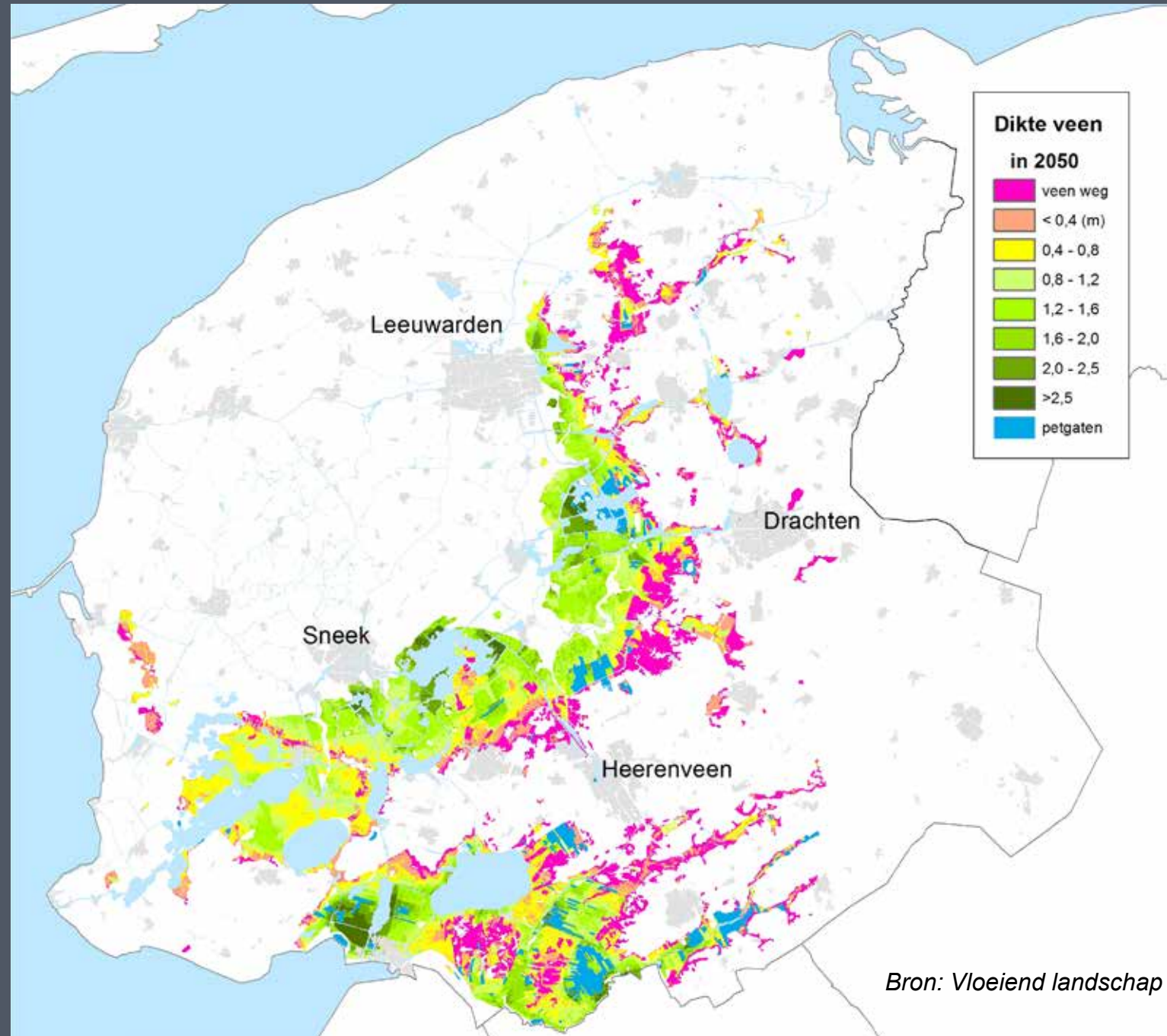

Drooglegging veengronden in Fryslân is het grootst binnen veenweiden NL

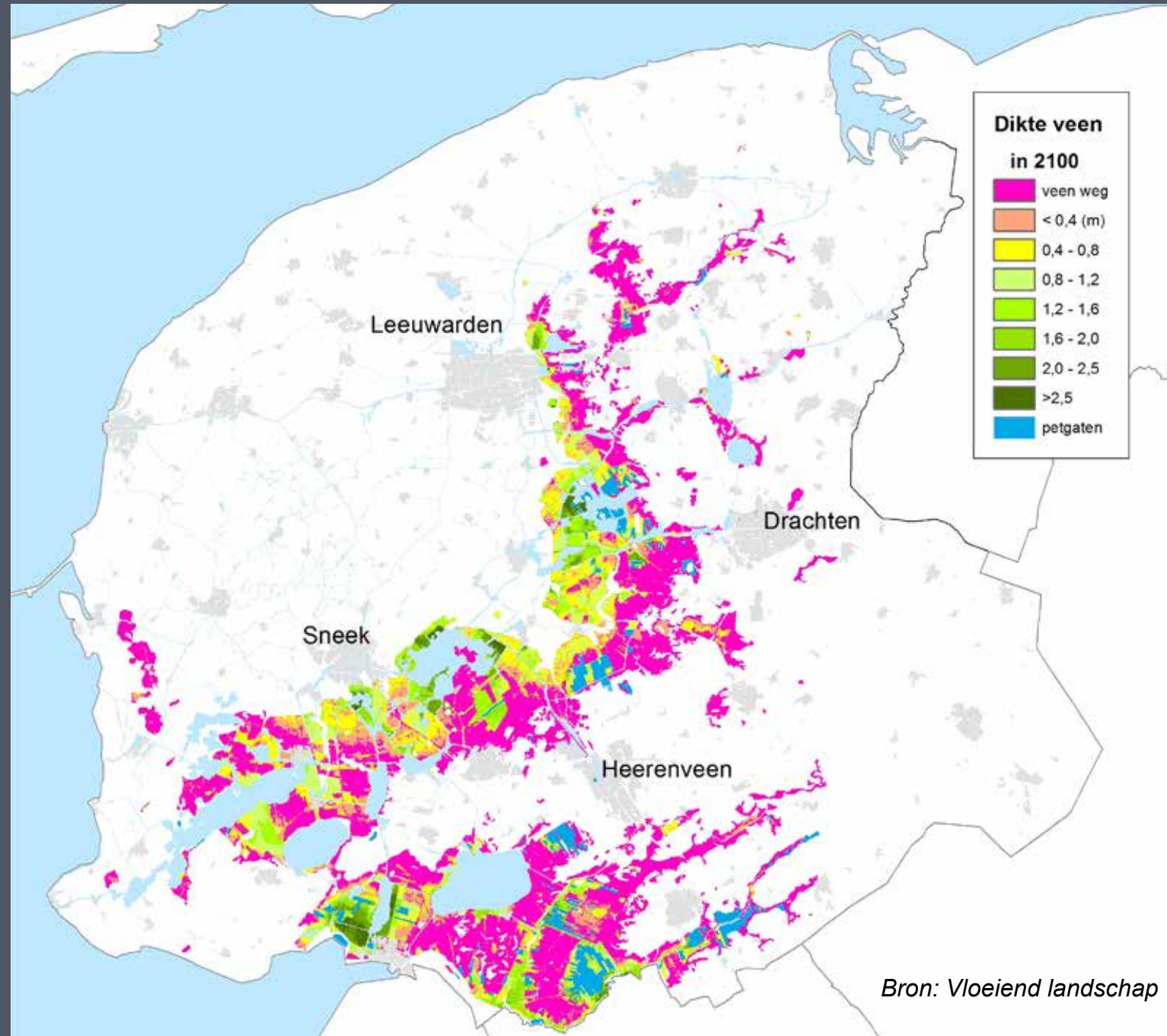
Bodemdaling 1 tot 2 cm. per jaar bij huidig bodemgebruik

Dikte van het Friese veenpakket in 2014

Dikte van het Friese veenpakket in 2050

Dikte van het Friese veenpakket in 2100

Veen als hoeksteen van het Friese landschap dreigt te verdwijnen. Willen we dat?

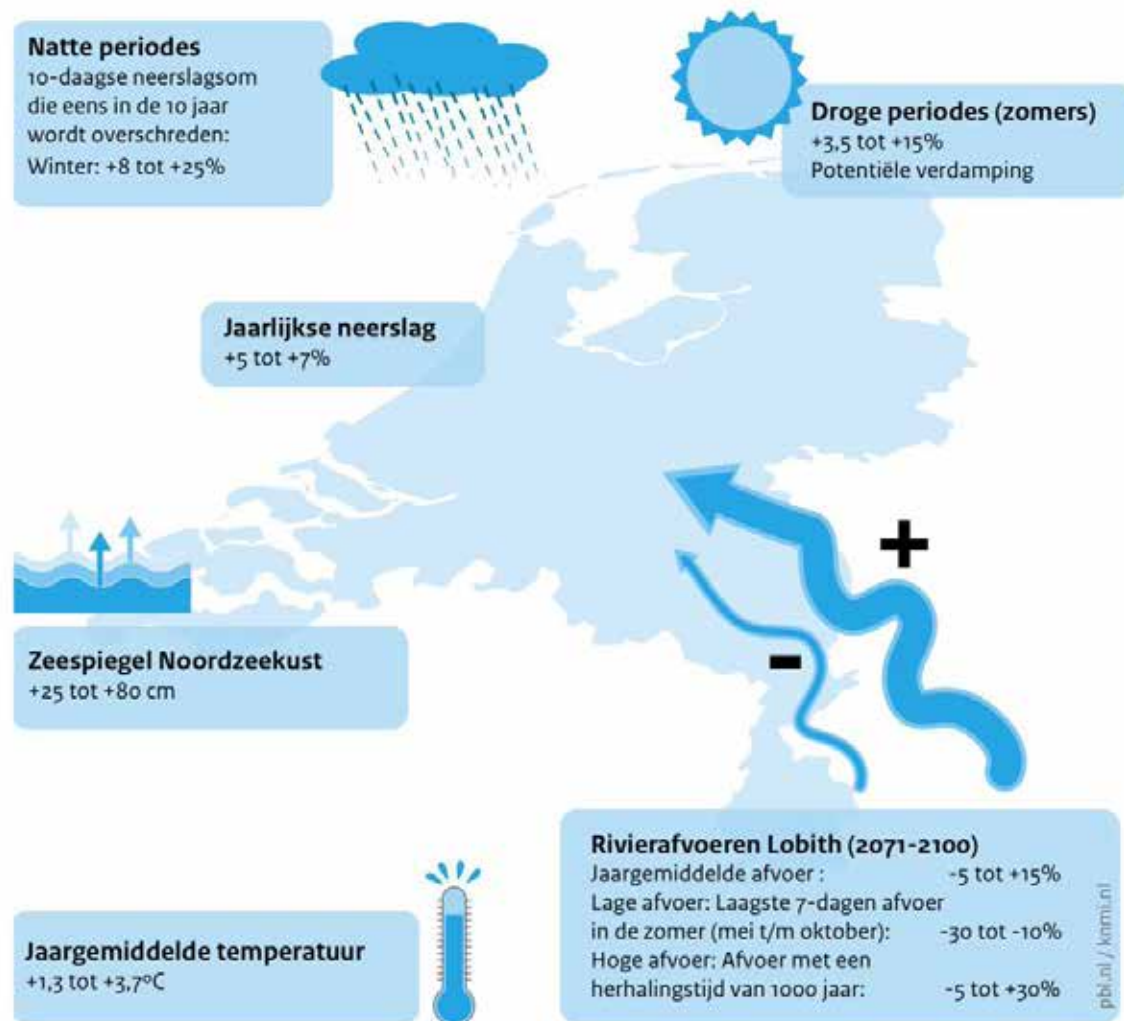
Het verschrompelende veengebied in Fryslân staat voor een meerduidig verlies van waarden:

- Met het veen verdampt de cultuurhistorie, verdampen de verhalen in het gebied
- Landschappelijke diversiteit en daaraan gekoppeld de biodiversiteit loopt sterk terug
- Waterbergende vermogen van het veengebied
 - de sponswerking - en daarmee de voorraad gebiedseigen zoetwater raken we snel kwijt

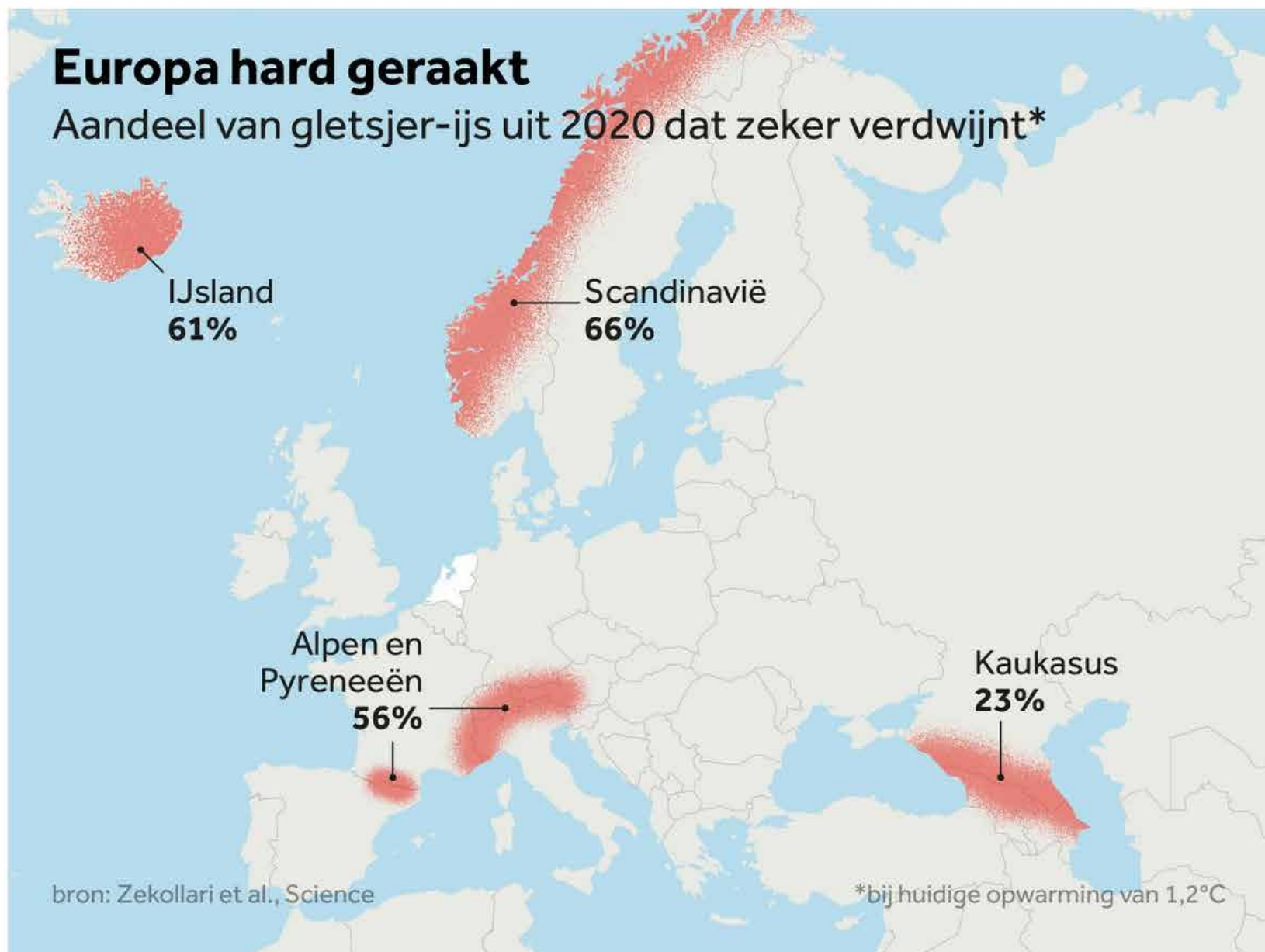
**Kan een geleidelijke transformatie van It Lege Midden
van Fryslân, met behoud en ontwikkeling van het veen,
een bijdrage leveren aan de invulling van
opgaven op het gebied van
klimaat, water en biodiversiteit?**

**Kunnen we de ‘kathedraal van koolstof’
opnieuw vormgeven?**

De klimaatopgave waar we anno 2025 voor staan is groot en divers:

Door klimaatverandering stijgt de zeespiegel en nemen extremen in het weer toe (nattere winters en steeds drogere zomers met beperkte aanvoer van zoetwater)

In Europa zal relatief veel gletsjerijs verdwijnen in de toekomst

Verdroogde veenkade Wilnis, augustus 2003

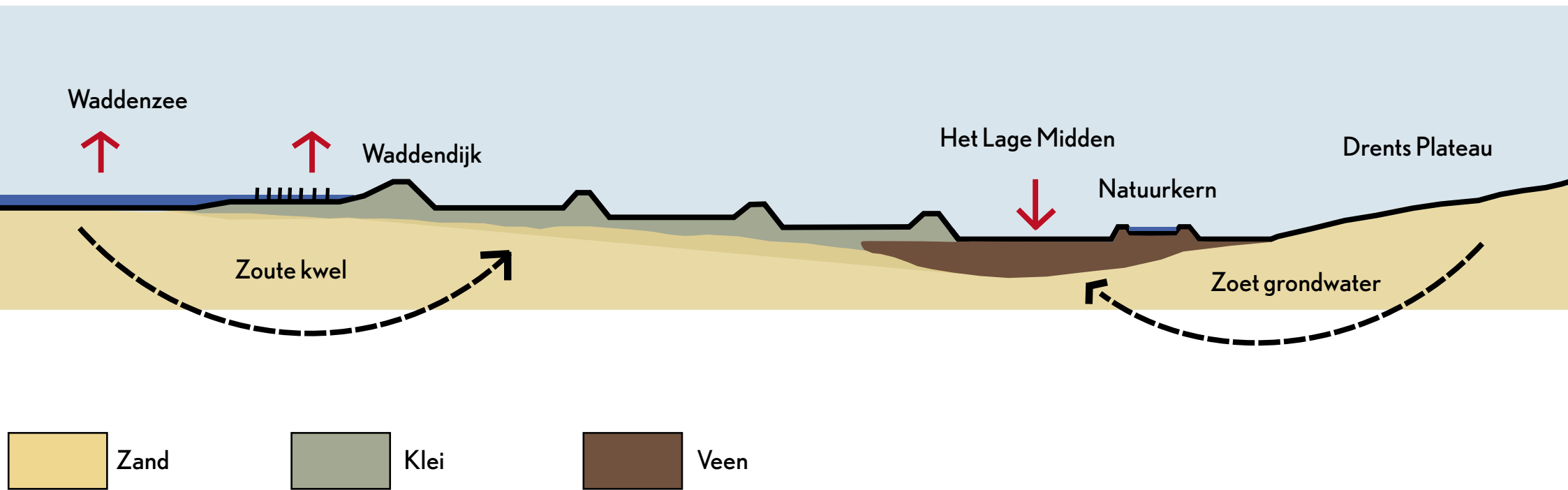
Clusterbui Woudsend, juli 2021

Vooraf drogere zomers met steeds hogere temperaturen zorgen voor een versnelde oxidatie van het veen en mogelijke instabiliteit van veenkades. Extremen in het weer vragen om een weerbaar en robuust watersysteem voor ons zoetwater; piekberging én seizoensberging.

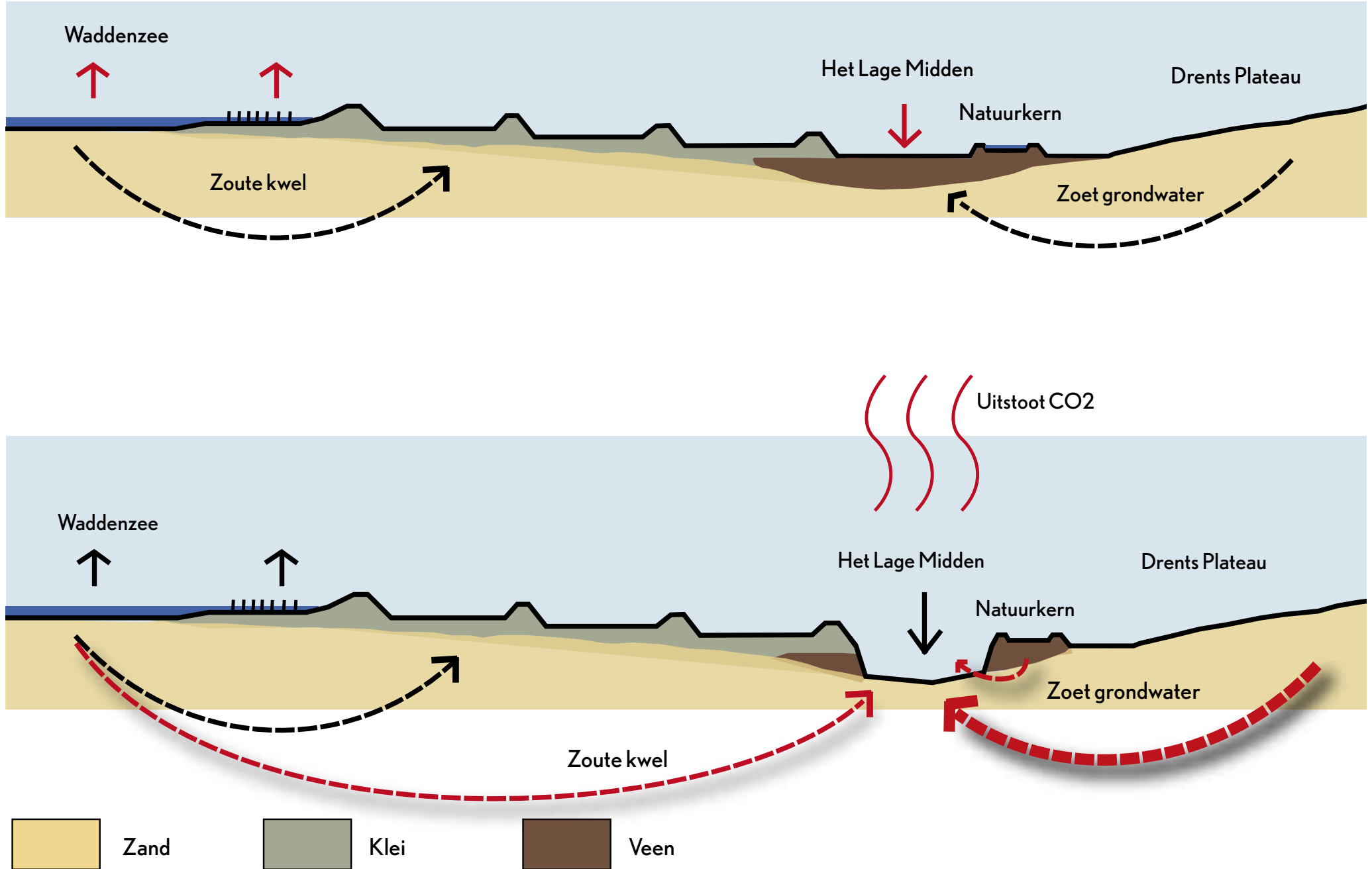
*Hoe kunnen we van kampioen water afvoeren
kampioen water vasthouden worden?*

*Hoe kunnen we weer gaan meebewegen
met de seizoenen?*

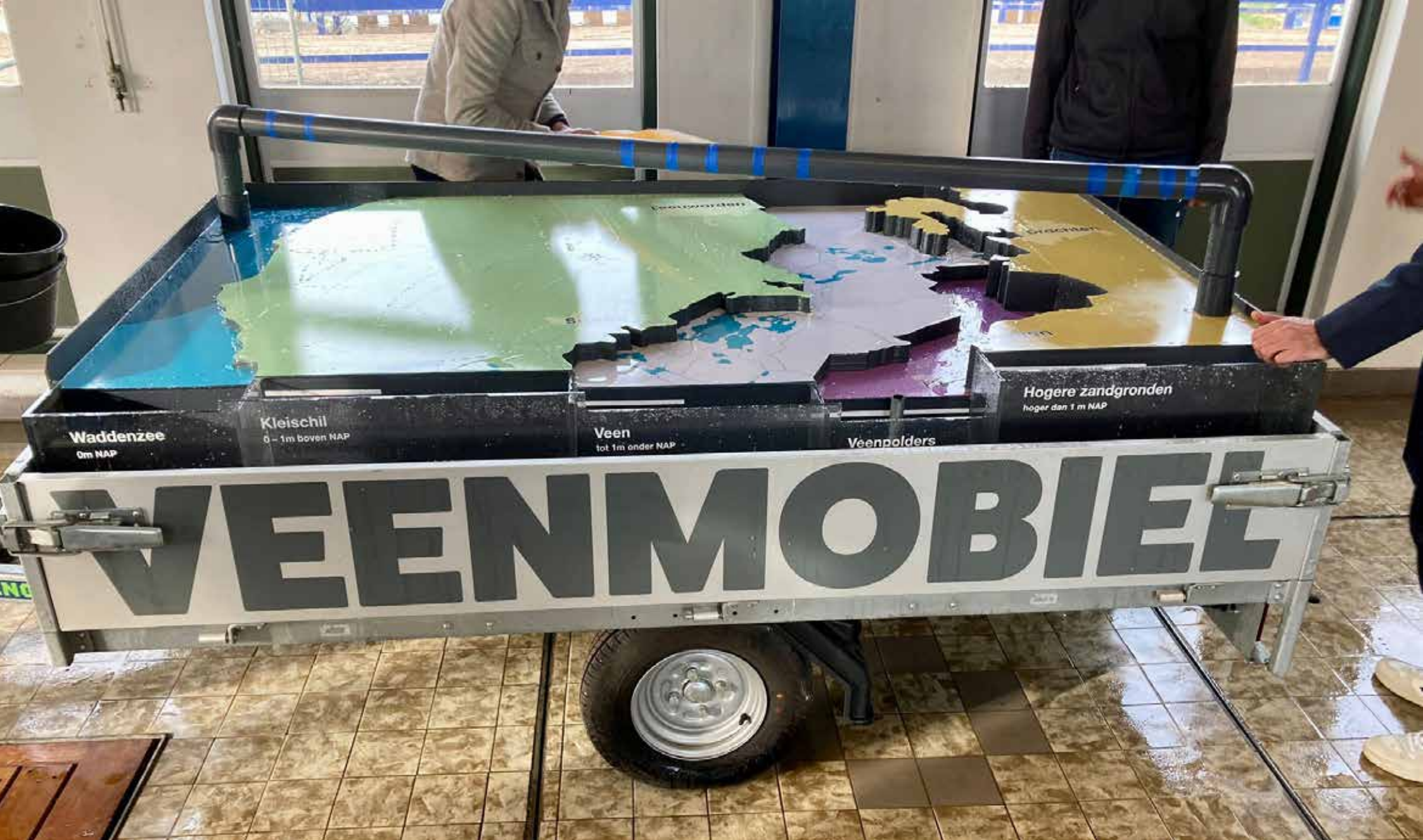
De specifieke hydrologische opgave waar Fryslân voor staat:

Globale dwarsdoorsnede noordwest-zuidoost Fryslân, anno 2025
(zeespiegel stijgt, veenbodem daalt)

Ontwikkeling Fries grondwatersysteem bij voortzetting huidig landgebruik

‘Veenmobiel’; maakt het onzichtbare water zichtbaar
en laat zien dat water kan sturen en verbinden op landschapsschaal

Water vasthouden in de laagste delen van het landschap om tegendruk op te bouwen in het grondwatersysteem van Drents Plateau tot Waddenzee

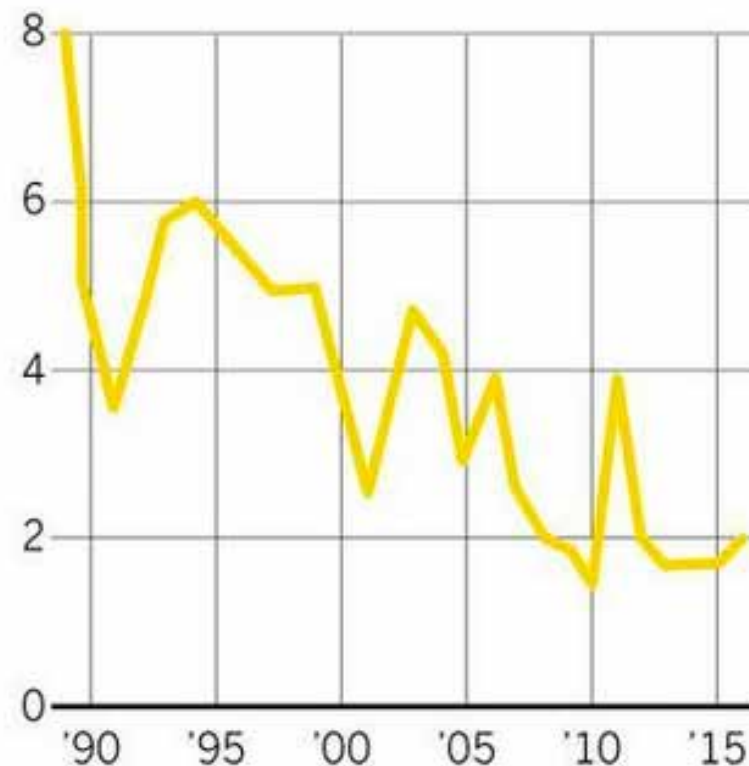

Uitleg Bornego-College, Heerenveen, 2024

De biodiversiteitsopgave waar we anno 2025 voor staan is groot en divers:

INSECTENMETING

Gevangen insecten in aantal gram

Beeld de Volkskrant

‘Het insect als kanarie in de kolenmijn’,
Duits onderzoek uit 2017; terugloop van 75% in massa in de afgelopen 30 jaar.

FANTASTIC,
A BEE
HOTEL!

...BUT
NO RESTAURANT!

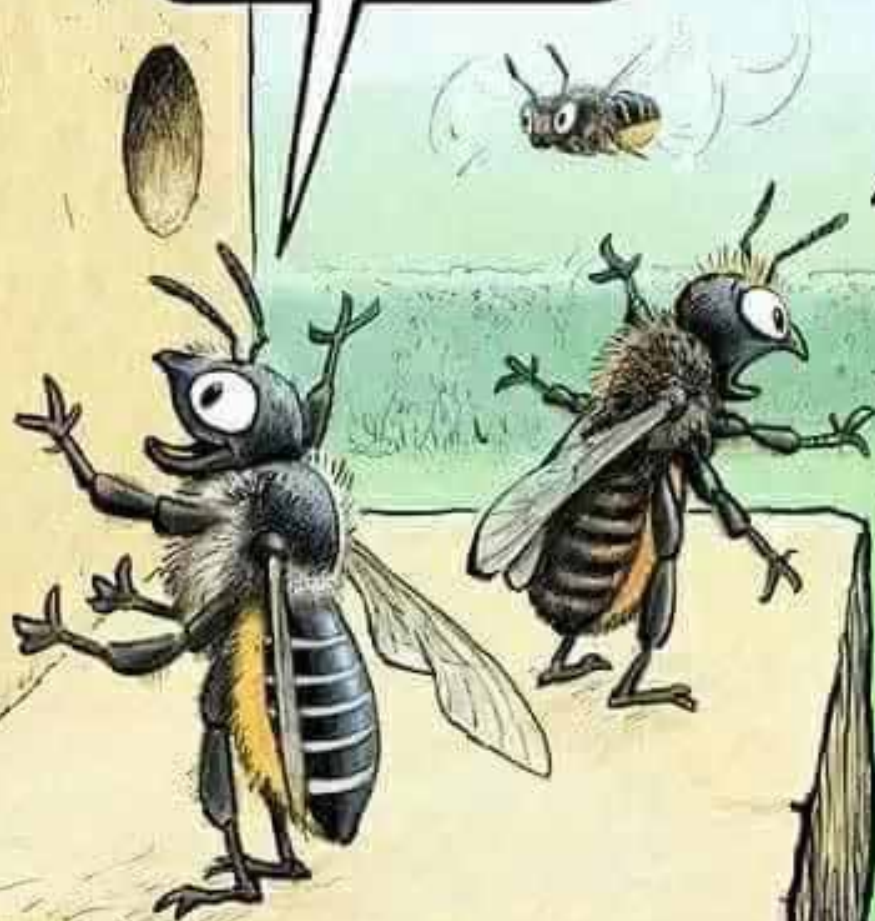

Foto: Hans Peter Föllmi Bron: 'De Grutto - Albert Beintema'

Vernatting , later het land op, een uitgesteld maaibeheer en toepassing van ruige mest leidt tot een grotere biodiversiteit

WEERBAARDER, GULLER EN ATTRACTIEVER

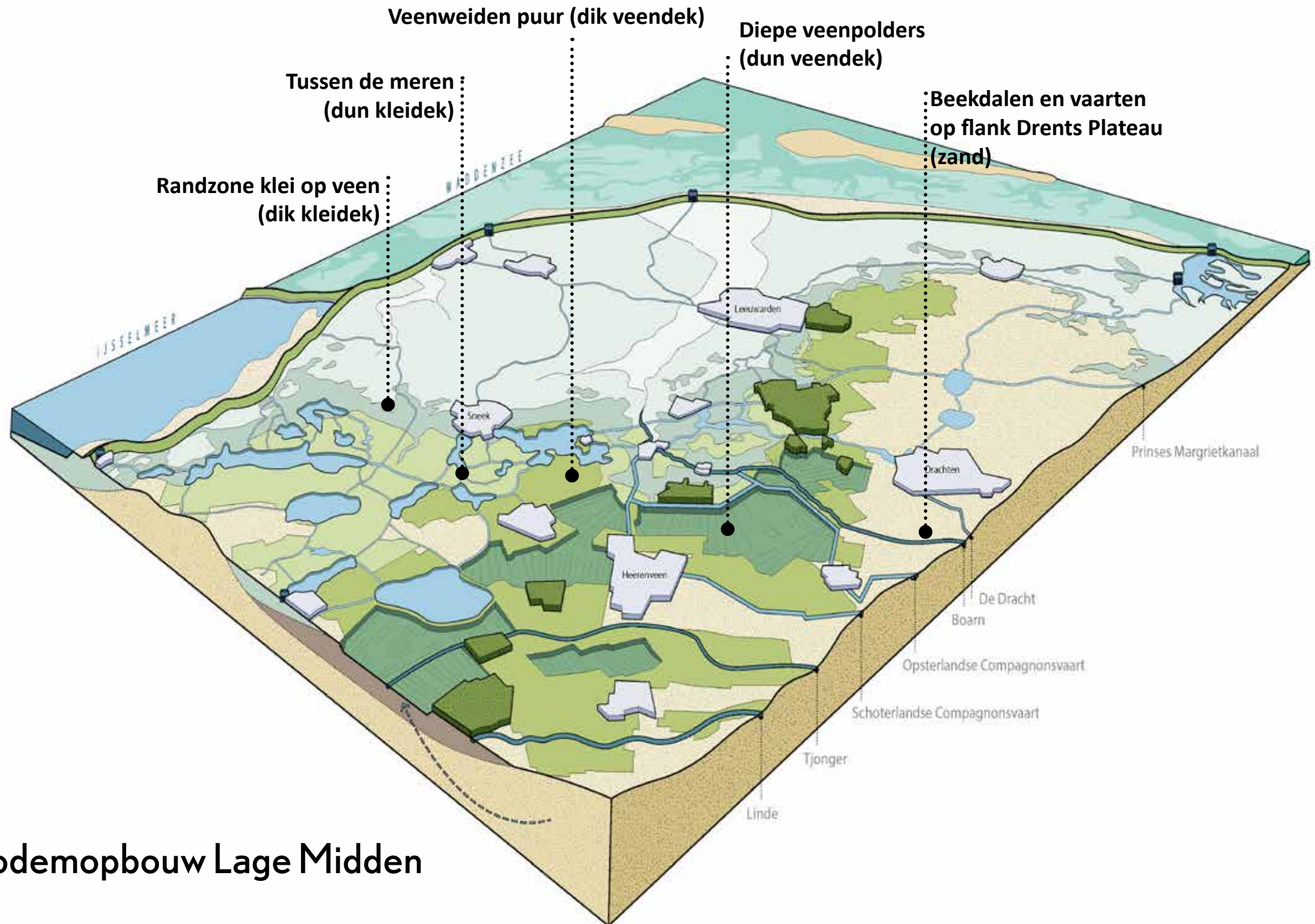
Naar een nieuwe aanpak
voor het veen in het Lage Midden
van Fryslân

PLACES OF HOPE

Wenkend handelingsperspectief voor 2050

Praten mét de boeren en niet over de boeren

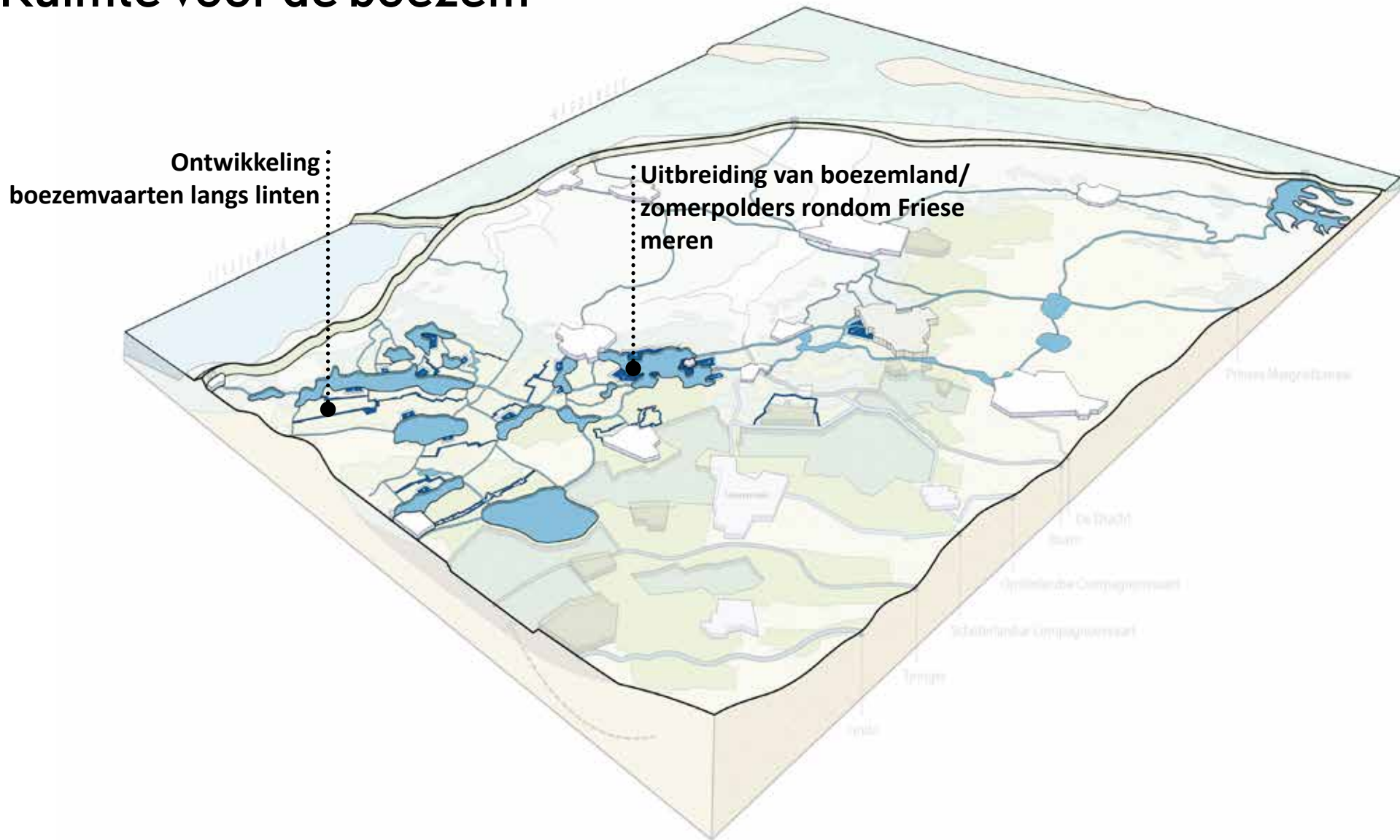
Bodemopbouw Lage Midden

Een toekomstbestendig watersysteem als basis houdt in dat er ruimte moet worden gecreëerd om het gebiedseigen zoetwater langer vast te houden en vertraagd af te voeren.

“Als provincie je eigen broek ophouden, zoetwaterbeschikbaarheid is ‘going concern’.”

- Ruimte voor de boezem
- Ruimte voor de beek
- Ruimte voor water in de diepe veenpolder

Ruimte voor de boezem

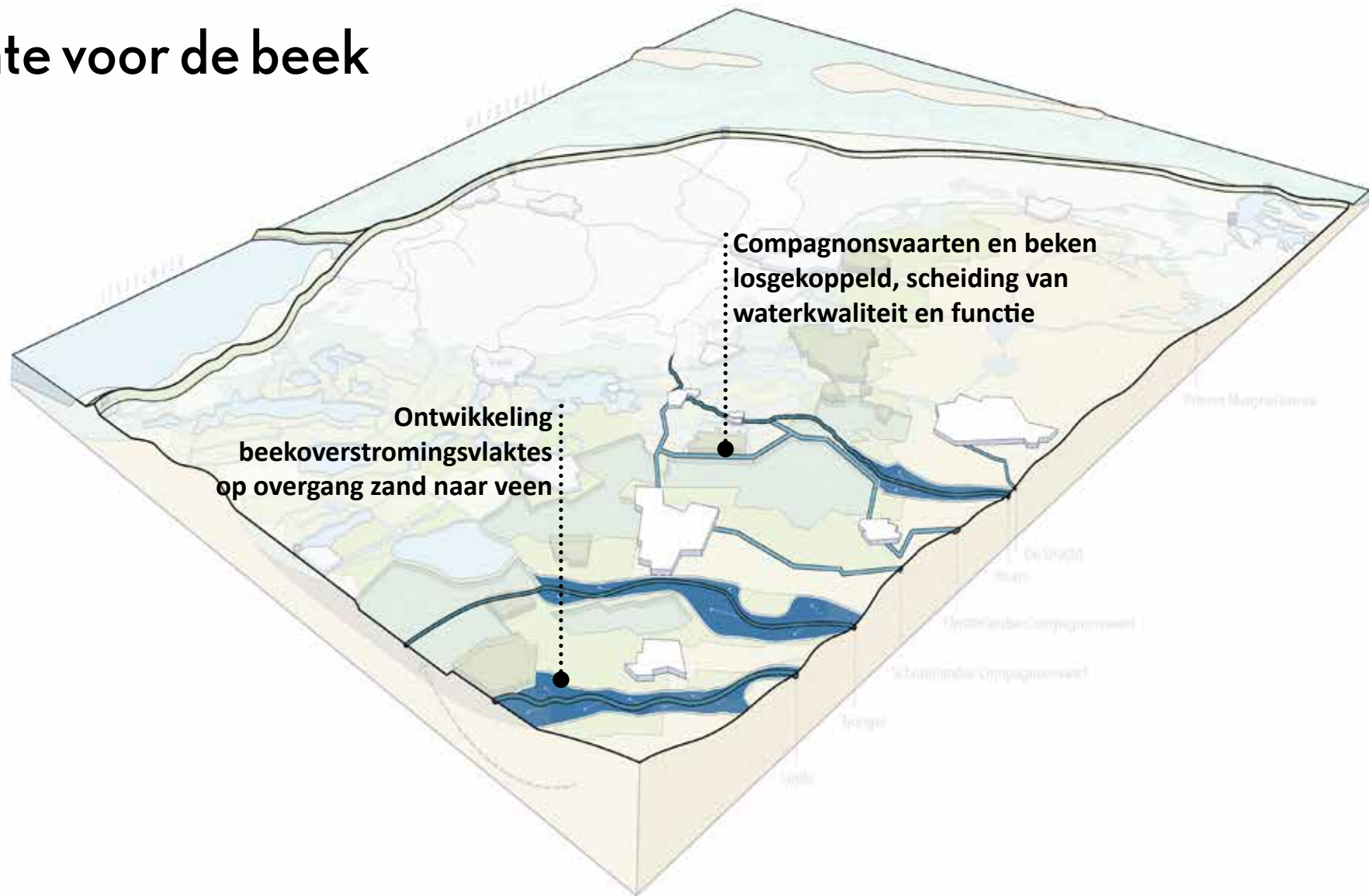
Friese boezem (15.000 ha aaneengesloten water), zit nu in een keurslijf gevangen; zoektocht naar horizontale- en verticale ruimte

foto: Jan Jelle Jongsma

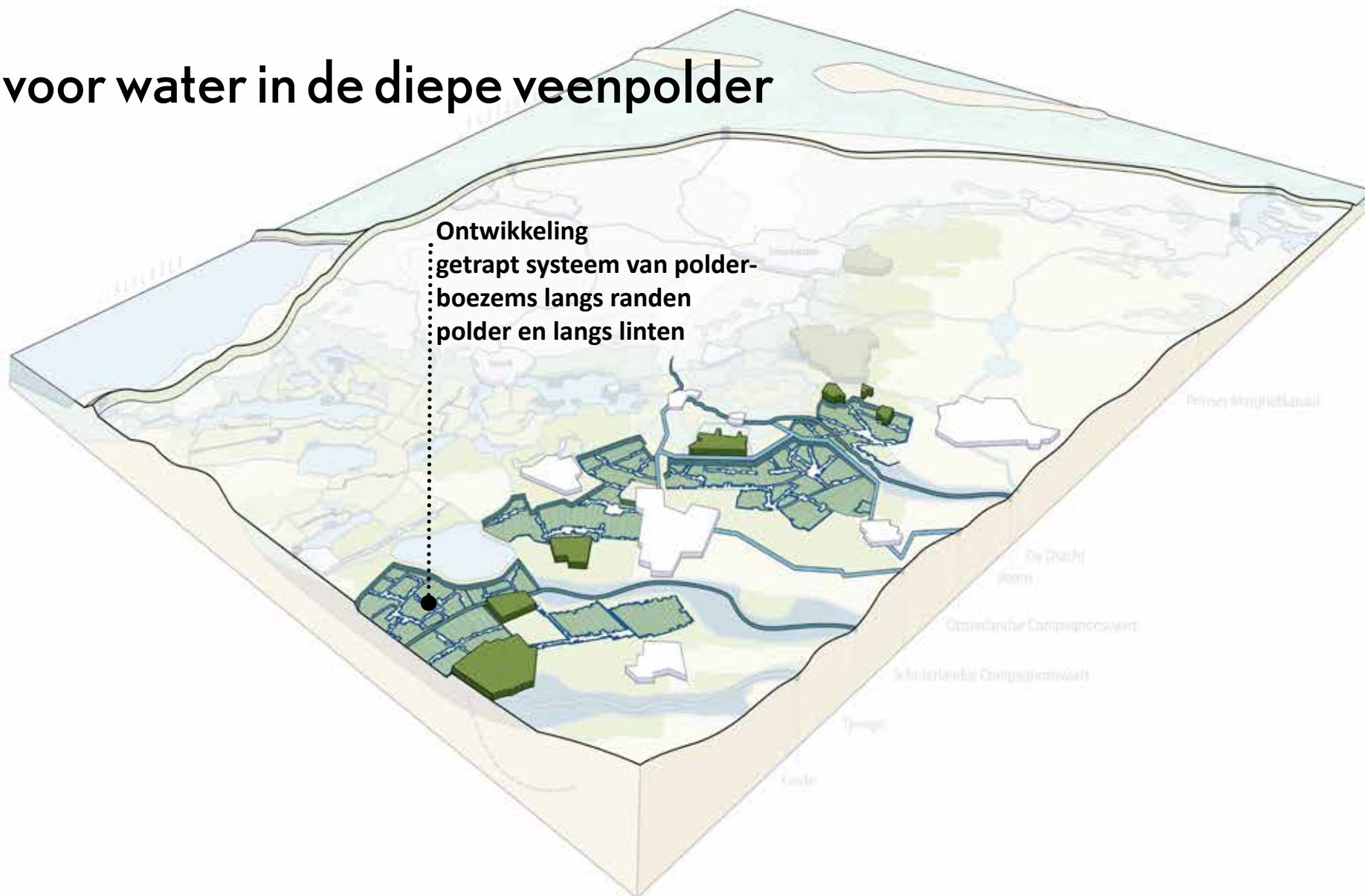
Ryptsjerker Polder

Ruimte voor de beek

Friese beken ingesnoerd tussen kaden, veelal onderdeel Friese boezem. In zomer aanvoer gebiedsvreemd water d.m.v. opmalingen; zoektocht naar natuurlijker systeem met inzijging in natte perioden (beekoverstromingsvlaktes) en helder onderscheid tussen compagnonsvaarten en beken

Ruimte voor water in de diepe veenpolder

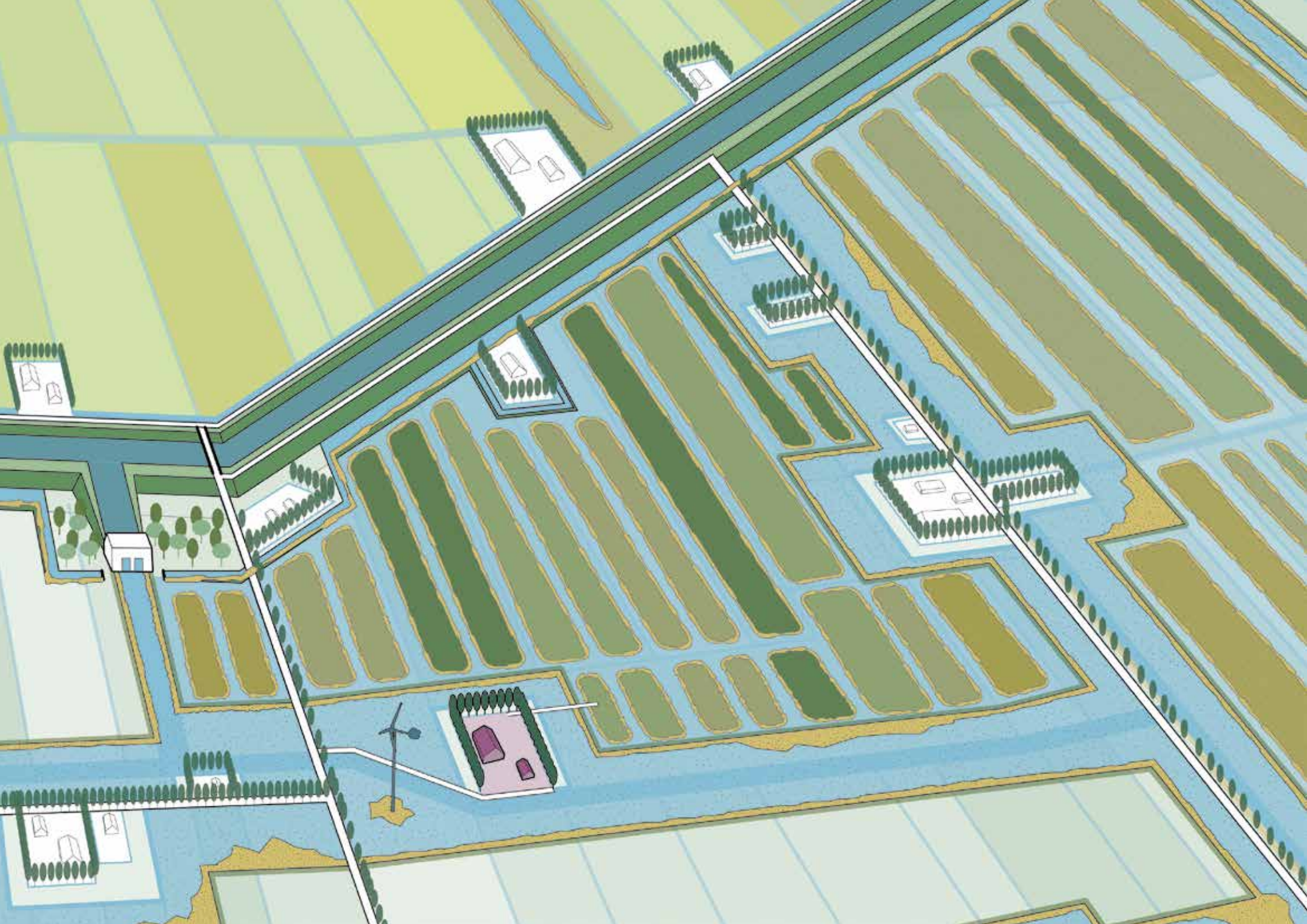

Door diepontwatering en snelle afvoer is de tegendruk voor opkwellend grondwater in diepe veenpolders weggenomen; zoektocht naar vasthouden kwelwater ('spa blauw') met getrapt systeem van polderboezems en natte teelten om verdroging elders te voorkomen.

foto: Hans Peter Föllmi

Hoogwatersloten lastig watervoerend te houden

Bron: Weerribben/Wieden via Twitter

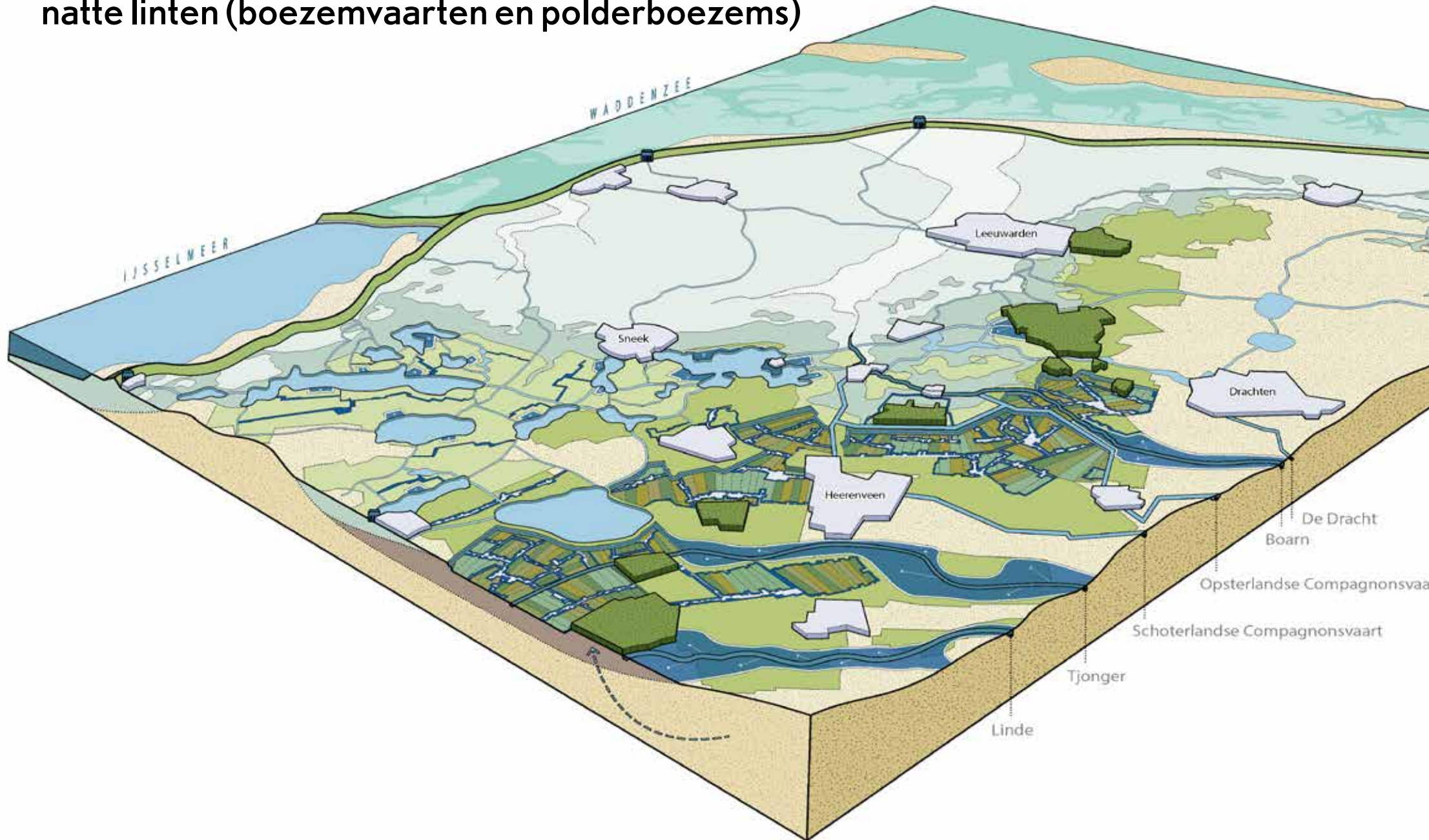

Nieuwe vormen van zelfvoorzienend - 'off grid' - wonen in het Lage Midden

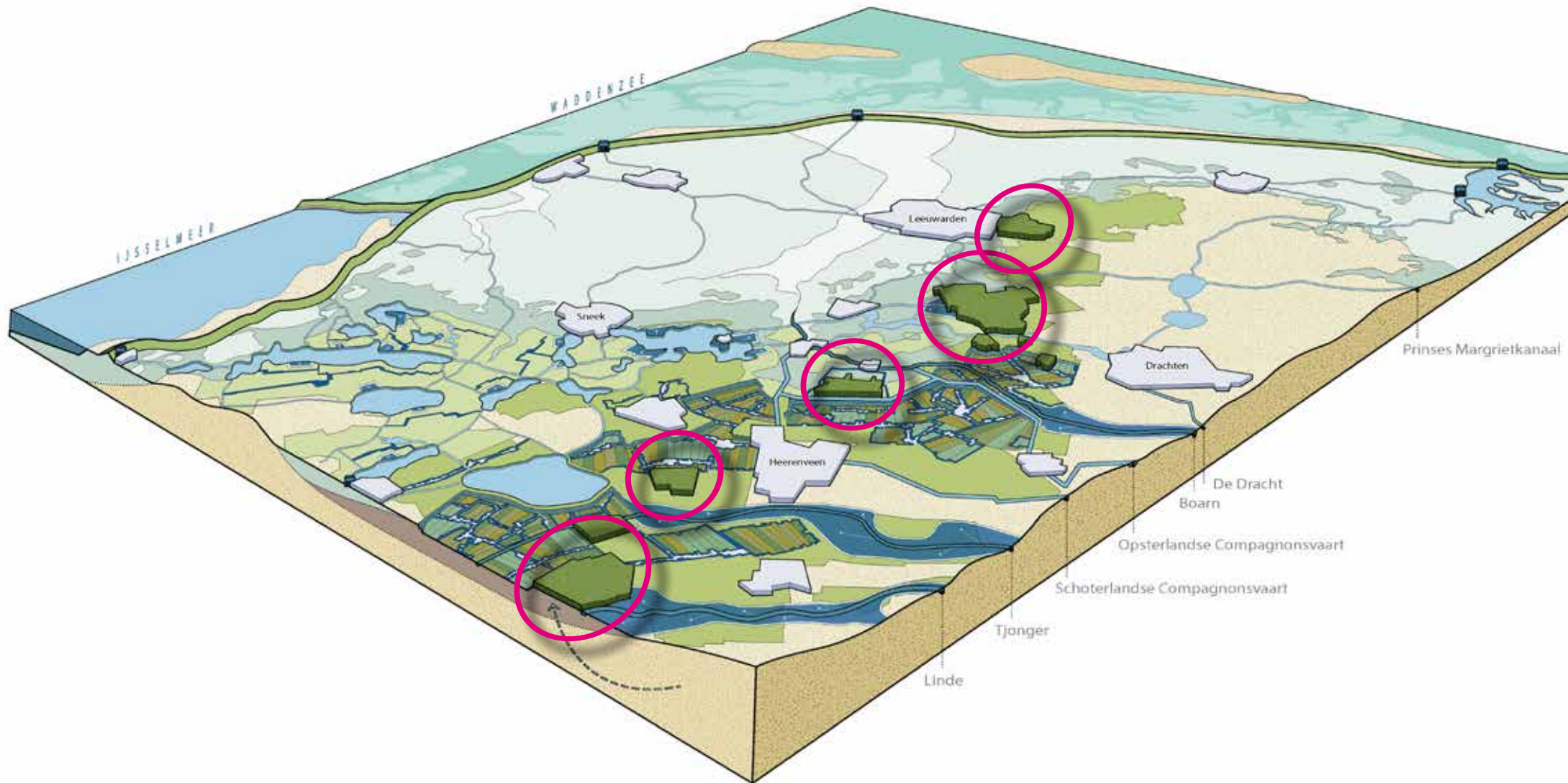

Bron: Tiny Tim, FARO - architecten

Natura 2000 gebieden worden Natura 2050 gebieden op basis van stagnante, hydrologische omstandigheden én als onderdeel van een ecologisch netwerk van natte linten (boezemvaarten en polderboezems)

‘Parels aan een veel steviger blauw snoer’

NATUERLIK FRYSLÂN 2050 | NATUUR EN LANDSCHAP ALS BASIS VOOR ONZE TOEKOMST

Kleilandschappen en kuststrook

Een open en cultuurhistorisch bijzonder rijk kustlandschap met terpen en aandijkings; de kleiweiden als weidevogelparadijs. Een ecologisch fijn dooraderd akkerlandschap op voormalige kwelderruggen en kweldervlakten. Grootchalig buitendijks kwelderlandschap als kustbescherming en overgang naar een ongestoord Waddengebied. De IJsselmeerkust onderscheidt zich door brede natuurlijke oevers met een afwisseling van uitgestrekte waterrietvelden, grazige waarden en wilgenbossen.

Laagveenlandschappen

Landschap met grote laagveenmoerassen en weids open veenweidegebied met boezemmeren. In de randveenzone, op de overgang naar het zand, liggen kansen voor nieuwe veenmoerassen en overstromingsvlaktes met deels ook vloedbossen. De laagste delen, zoals de diepe veenpolders, bieden ruimte aan waterberging. In de westelijker gelegen veenweiden vinden we een natuurlijke landbouw met kleurige weiden, insecten en veel weidevogels. In de randzone van het boezemsysteem is meer ruimte voor water en meerasnatuur, als onderdeel van een toekomstbestendig waterbeheer.

Zandlandschappen

Besloten landschap met houtwallen en natuurlijke bossen, doorsneden met beekdalen en natte laagten. Hoogvenen, heiden en schraallanden in grote en kleinere natuurgebieden, die onderling zijn verbonden. Natuurlijke bossen versterken de brongebieden van de beken die vertraagd water afvoeren. In de midden- en benedenloop is ruimte voor overstroming.

MEDEBEWONERS VAN HET FRIESE LANDSCHAP:

HET LAGE MIDDEN

LANDSCHAP VAN MOERASSEN, MEREN EN VEENWEIDEN

MEDEBEWONERS VAN HET FRIESE LANDSCHAP:

grutto & watersnip

In open weidevogel-
landschap

zwarte stork

In overstromings-
landschap

Spaanse ruiter

In nat voedselarm
grasland

meervleermuis

Voerageert boven
water en moeras

grote modderkruiper

In overstromings-
landschap

dotterbloem

In natte
hoezmlanden en lange
stamperweers

KANSRIJKE MAATREGELEN:

Waterberging in dynamische
boezemschil, in deelgebieden
met natuurlijke peildynamiek.

Versterken landschap door natuurlijke
landbouw, gezonde bodem, bloemrijk
grasland en biodivers netwerk van
sloten, kaden, dijken en bermen.

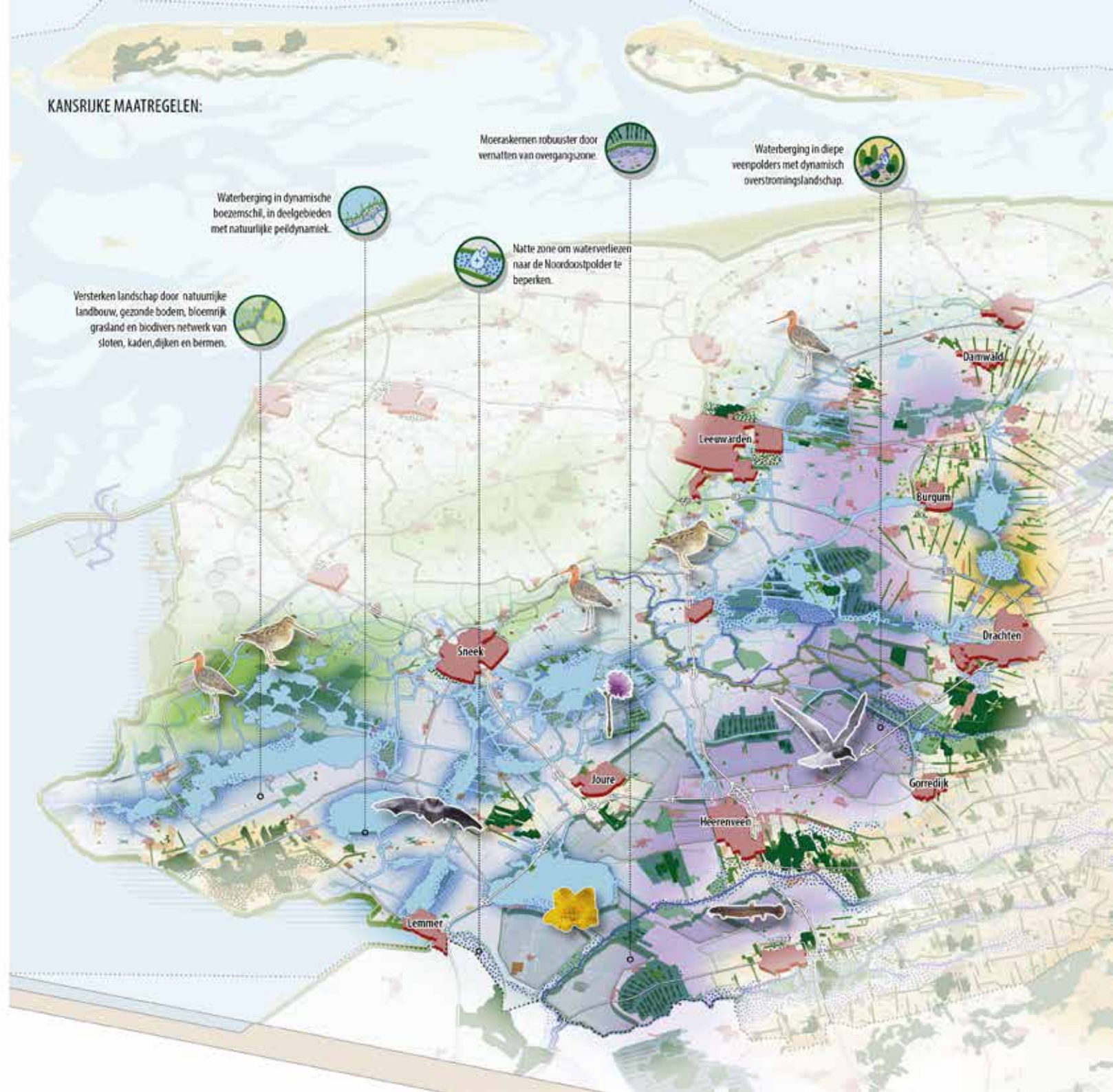
Moeraskernen robuuster door
vernatten van overgangszone.

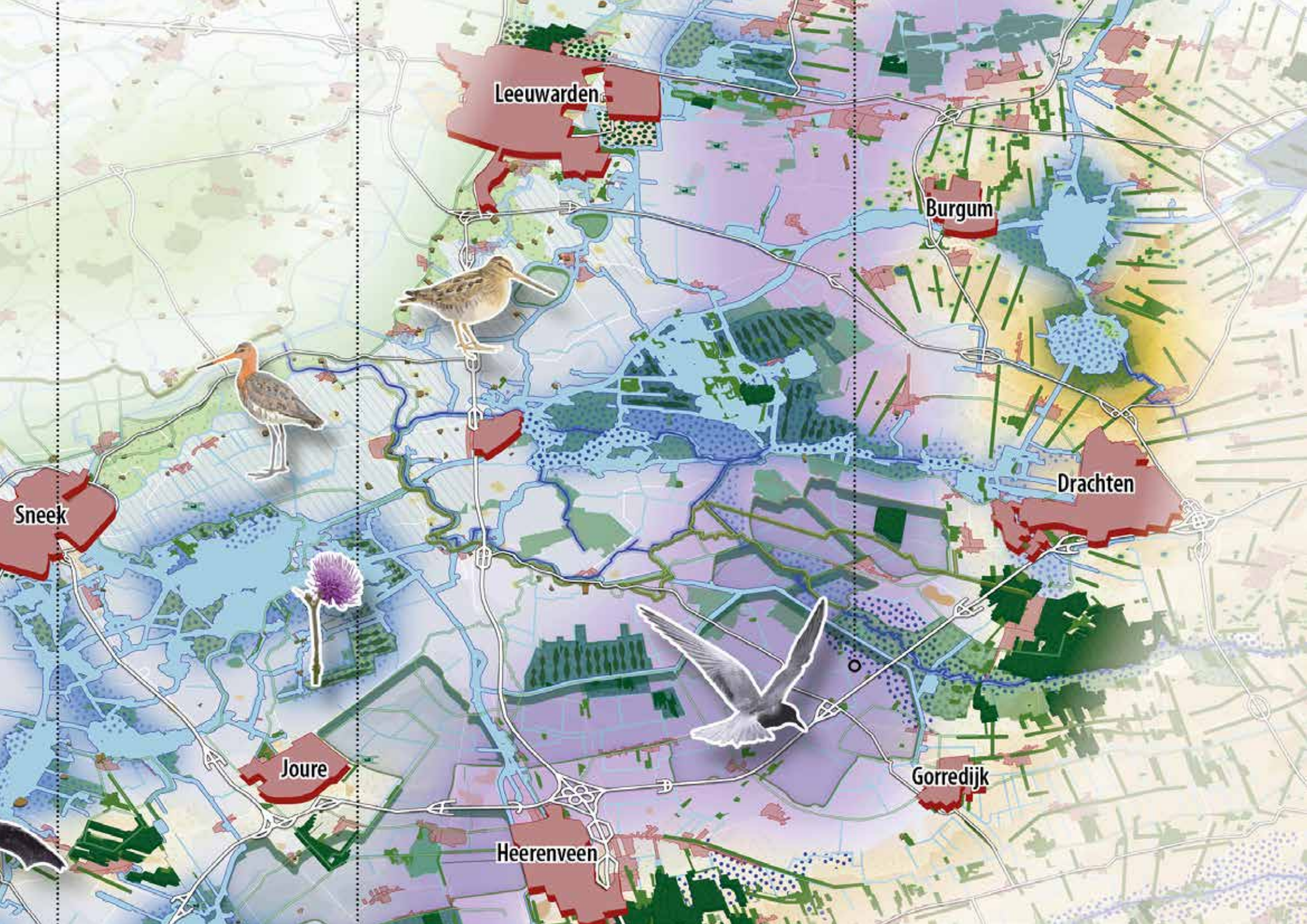

Natte zone om waterverliezen
naar de Noordoostpolder te
beperken.

Waterberging in diepe
veenpolders met dynamisch
overstromingslandschap.

Leeuwarden

Burgum

Drachten

Sneek

Joure

Heerenveen

Gorredijk

Leren van het verleden - Boer Douwe Miedema;
“Ik vind het hartstikke mooi. Ook vanwege al het leven dat weer terugkomt op de boerderij. Daar word ik echt blij van” en “Hij ziet dat in zijn land het water schoner wordt” door de hogere peilen.

The background of the slide is a painting of a landscape. It features a body of water in the foreground, with green fields and some dark, rocky or tree-covered land in the middle ground. The sky is filled with large, billowing clouds in shades of blue, white, and yellow. The painting style is expressive, with visible brushstrokes.

De Alde Feanen in een wisselend klimaat

Dank voor uw aandacht!

Earnewâld, 18 oktober 2025
Peter de Ruyter, landschapsarchitect

info@peterderuyterlandschap.nl